

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 105003/I/2020/36097107838789124

Problémy vývoja politického systému Kazachstanu po roku 2000

Diplomová práca

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Problémy vývoja politického systému Kazachstanu po roku 2000

Diplomová práca

Študijný program: Hospodárska diplomacia

Študijný odbor: Ekológia a manažment

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných politických vzťahov

Vedúci záverečnej práce: Mgr. Tetyana Zubro, PhD.

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne, a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

(podpis študenta)

Pod'akovanie

Touto cestou by som chcela vyjadriť pod'akovanie Mgr. Tetyane Zubro, PhD. za množstvo cenných rád a pripomienok poskytnutých pri písaní mojej diplomovej práce .

ABSTRAKT

VACKOVÁ, Tereza: *Problémy vývoja politického systému Kazachstanu po roku 2000*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných politických vzťahov. – Vedúci záverečnej práce: Mgr. Tetyana Zubro, PhD. – Bratislava: FMV EU, 2020, 73 s.

Cieľom záverečnej práce je analýza problémov, predstavujúcich prekážky vo vývoji politického systému Kazachstanu smerom k demokracii v novom storočí. Prvý prezident Kazachstanu, Nursultan Nazarbajev, presadzoval už od počiatku nezávislého štátu stabilitu na úkor rozvoja demokracie v krajine. Počas jeho takmer 30-ročnej vlády bola potláčaná opozícia, nezávislé médiá, sloboda prejavu a boli porušované ľudské práva, zatiaľ čo jeho právomoci naberali nevídané rozmery. Napriek všetkému je uznávaný za pozoruhodný ekonomický pokrok, ktorý v krajine nastal za jeho vlády.

Práca je rozdelená na tri hlavné kapitoly. Jej súčasťou je jeden graf a štyri tabuľky. Prvá kapitola práce sa zameriava na objasnenie teoretickej problematiky politických systémov a ich kategorizáciu. Podrobnejšie skúma typy politických systémov podľa rozdelenia moci v krajine a podľa demokratického či nedemokratického charakteru. Je v nej obsiahnutý vývoj politického systému v Kazachstane po získaní nezávislosti a jeho súčasná podoba na základe delby moci medzi fundamentálne zložky systému. Druhá kapitola opisuje hlavné a čiastkové ciele práce, spolu so zameraním sa na metódy a postupy, ktoré boli pri písaní práce využité. Záverečná časť práce sa zaoberá skúmaním negatívne vplyvujúcich faktorov na vývoj politického systému za stanovené časové obdobie. Výsledkom rozoberania danej problematiky je poukázanie na nedemokratické praktiky kazašských autorít a ich vplyv na stagnáciu rozvoja demokracie.

Kľúčové slová: Kazachstan, politický systém, Nursultan Nazarbajev, nedemokratický systém

ABSTRACT

VACKOVÁ, Tereza: Problems of development of the political system of Kazakhstan after 2000. – University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations; Department of International Political Relations. – Supervisor of Thesis: Mgr. Tetyana Zubro, PhD. – Bratislava: FMV EU, 2020, 73 p.

The aim of the thesis is to analyze the problems that represent obstacles in the development of the political system of Kazakhstan towards democracy in the new century. Kazakhstan's first president, Nursultan Nazarbayev, has been promoting stability since the beginning of the independent state at the expense of developing the country's democracy. During his nearly 30-year rule, opposition, independent media, freedom of speech, and human rights were suppressed, while his powers took on unprecedented proportions. Nevertheless, he is recognized for the remarkable economic progress that has taken place in the country under his rule. The thesis is divided into three main chapters. It includes one graph and four tables. The first chapter focuses on clarifying the theoretical issues of political systems and their categorization. It examines in more detail the types of political systems according to the distribution of power in the country and according to the democratic or non-democratic nature. It contains the development of the political system in Kazakhstan after gaining independence and its current form on the basis of the division of power between the fundamental branches of the political system. The second chapter describes the main and partial objectives of the thesis, together with a focus on the methods and procedures that were used, while writing the thesis. The final part of the thesis deals with the examination of negative factors influencing the development of the political system over a specified period of time. The result of the analysis of the issue is to point out the undemocratic practices of the Kazakh authorities and their impact on the stagnation of the development of democracy.

Key words: Kazakhstan, political system, Nursultan Nazarbayev, undemocratic system

OBSAH	str.
Úvod	10
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí	12
1.1 Politické systémy v spoločnosti a ich charakteristika	12
1.2 Kategorizácia politických systémov	13
1.3 Politické systémy podľa rozdelenia moci	14
1.3.1 Prezidentský politický systém	14
1.3.2 Parlamentný politický systém	15
1.3.3 Poloprezidentský systém vlády	16
1.4 Demokratické a nedemokratické systémy	17
1.4.1 Vznik demokracie a jej vymedzenie	17
1.4.2 Demokratický systém	19
1.4.3 Systémy v rozpore s demokraciou	20
1.4.4 Diktatúra ako opak demokratického systému	22
1.5 Politický systém Kazašskej republiky a jeho vývoj	23
1.5.1 Hospodárska situácia v Kazachstane po rozpade ZSSR	23
1.5.2 Formovanie politického systému v nezávislom štáte	25
1.5.3 Formovanie národa a vplyv etnickej rôznorodosti	28
1.5.4 Politický systém Kazachstanu podľa rozdelenia moci v krajine	30
2 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania	33
3 Výsledky práce a diskusia	35
3.1 Hlava štátu - jadro politického systému	37
3.1.1 Prvý prezident Kazašskej republiky	37
3.1.2 Ústavné zmeny	41
3.1.3 Prezidentské voľby	45
3.2 Vplyv politických strán	48
3.2.1 Dominantný Nur Otan	49
3.2.2 Postavenie opozície v podmienkach Kazachstanu	50
3.2.3 Parlamentné voľby po roku 2000	52
3.3 Ovpływňovanie médií	55
3.4 Ekonomický vývoj ako výsledok režimu	58
3.5 Súčasná situácia	62
Záver	65
Zoznam použitej literatúry	67

Zoznam tabuliek

Tabuľka č. 1	Elementy politického systému s ich kľúčové úlohy	13
Tabuľka č. 2	Východiskové črty totalitnej diktatúry	22
Tabuľka č. 3	Zmeny na základe doplnenia ústavy z roku 2007	42
Tabuľka č. 4	Porovnanie volebných výsledkov USA, Kazachstanu a Turkmenistanu	47

Zoznam skratiek

USA – Spojené štáty americké

SNŠ – Spoločenstva nezávislých štátov

ZSSR – Zväz sovietskych socialistických republík

OBSE – Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe

EEÚ – Eurázijská ekonomická únia

HDP – Hrubý domáci produkt

HDP p.c. – Hrubý domáci produkt na obyvateľa

USD – Americký dolár

Úvod

Kazachstan je jeden zo štátov bývalého Sovietskeho zväzu, ktorý získal nezávislosť na začiatku 90. rokov minulého storočia. Od daného momentu si začal budovať svoj vlastný politický systém bez nadväznosti na bývalý režim. Od roku 1990 bol na čele krajiny Nursultan Nazarbajev, dnes označovaný aj ako vodca národa. Priniesol krajine významný ekonomický rozvoj a etnickú stabilitu, zatiaľ čo bola utláčaná opozícia, boli porušované ľudské práva a využívané postupy, ktoré sú nezlučiteľné s demokratickým charakterom spoločnosti. Bol samovládcom, ktorý napriek zahraničnej kritike prehlasoval preferenciu stability pred demokraciou.

Cieľom našej práce je skúmať a analyzovať osobitné problémy, ktoré nepriaznivo ovplyvňovali vývoj alebo skôr zaostávanie politického systému v Kazachstane po roku 2000. Na dosiahnutie primárneho cieľa sme si stanovili pomocné, čiastkové ciele, na základe ktorých sme postupovali v štruktúre našej práce.

V prvej kapitole práce sa zameriame na problematiku politických systémov v spoločnosti z teoretického hľadiska. V rámci tejto časti si vymedzíme politický systém a kritériá, na základe ktorých ho môžeme klasifikovať do viacerých skupín. V bližšej špecifikácii sa zameriame na členenie politických systémov podľa delby moci v štáte a demokratických či nedemokratických prvkov. V druhej časti tejto kapitoly sa budeme venovať vývoju politického systému v Kazachstane a jeho súčasnej podobe na základe rozdelenia moci medzi zákonodarný a výkonný orgán štátu.

V druhej kapitole si uvedieme vytýčené ciele práce a metódy skúmania danej problematiky. Priblížime si využitý postup pri písaní práce spolu s druhmi literatúry, ktorá bola počas štúdia tematiky využívaná.

Tretia kapitola práce je zameraná na konkrétne skúmanie jednotlivých prvkov a procesov kazašského politického systému, ktoré ovplyvňujú politické prostredie krajiny. Pozornosť zameriame na teraz už bývalého prezidenta Kazachstanu, Nursultana Nazarbajeva, ktorý bol vo svojej funkcii takmer 30 rokov. Budeme sa sústrediť na skúmanie prostriedkov, ktoré počas jeho vlády využíval na neustále upevňovanie svojej moci. Pozornosť budeme venovať aj prezidentským a parlamentným voľbám, a prezidentovej opozícii ako faktorov vplyvu na politický systém v krajine. Nezávislé masmédiá tiež patria medzi obeť Nazarbajevovho systému, preto si ukážeme ako prostredníctvom zákonov a iných nástrojov obmedzoval slobodu prejavu a kritiku vlády.

Režim prvého prezidenta mal okrem všetkých negatívnych charakteristík jeden pozitívny dopad, a to na ekonomickú úroveň a hospodársky rast krajiny. Predposlednú časť tejto kapitoly tak prenecháme ekonomickej situácii v krajine ako dôsledku Nazabajevovho režimu. Na záver si priblížime súčasnú situáciu v Kazachstane po dobrovoľnom odstúpení vodcu národa z funkcie prezidenta v minulom roku.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

1.1 Politické systémy v spoločnosti a ich charakteristika

Politický systém je dôležitým prvkom našej spoločnosti, v ktorej slúži ako prostriedok na udržiavanie jej celistvosti a určitej stálosti. Jeho jadro je zložené z troch základných zložiek, ktorými sú inštitúcie, regulácia a ideológia. Každý štátny útvar má svoju vlastnú štruktúru štátnych orgánov, ktoré predstavujú základné jednotky fungujúceho systému. Významnú úlohu zohrávajú v každom politickom systéme obyvatelia štátu. Pod reguláciou sú chápané právne predpisy, základný zákon štátu a normy ohraničujúce správanie ľudí. V rámci ideológie rozumieme rozšírené názory a presvedčenia v oblasti politiky, ktoré v krajine prevládajú.¹

Prístupy k skúmaniu politických systémov sú nejednotné. Táto nesúrodosť vychádza z povahy samotného politického systému, ktorý môže mať rôzne podoby a úrovne členenia. Na začiatku jeho kreovania sa politická moc sústredila len na riešenie politických, záležitostí štátu a na poskytnutie základného legislatívneho rámca, ktorý mal upravovať pomery v spoločnosti. V čase jeho zrodu sa nepočítalo ani so zapojením všetkých jednotlivcov do politických záležitostí a tieto oblasti sa týkali len vysokovzdelaných obyvateľov.²

Politický systém sa vyznačuje niekoľkými charakteristikami. Ako prvú môžeme uviesť *nezávislosť*. Z nej vychádza špecifická štruktúra politického systému, ktorá je navrhnutá tak, aby vo vnútri systému fungovali všetky procesy samostatne. Žiadny politický systém by nemohol fungovať sám o sebe bez svojho *príznačného prostredia*, ktorým je spoločnosť. Okrem nezávislosti a svojho prostredia má každý politický systém aj určitú *sústavu prvkov*, z ktorých je zložený a na základe ich činnosti funguje.³ Zloženie systému pozostáva z niekoľkých základných elementov, ktoré zhrnieme spolu s ich kľúčovými úlohami v nasledovnej tabuľke.

¹ Kolektív autorov. 2003. *Politológia*. Nitra: ENIGMA, 2003. s. 101.

² LIĐÁK, J. – KOGANOVÁ, V. 2004. *Politológia*. 2. vyd. Bratislava: SOFA, 2004. s. 25-26.

³ Ibid., s. 27-28.

Tabuľka č. 1 Elementy politického systému a ich kľúčové úlohy

Sústava orgánov	- fundamentálny prvok systému - upevňujú stabilitu a fungovanie systému
Politické strany	- zamerané na dosiahnutie moci - môžu svojím charakterom posilňovať alebo oslabovať politický systém
Záujmové združenia	- cieľom je nadobudnúť politický vplyv odhliadnuc od toho, ktorá strana má práve politickú prevahu
Jednotlivci, občania	- dôležitý prvok každého systému; v určitých momentoch rozhodujú o tom, kto bude mať politickú moc, ale aj o zmenách v systéme
Normy politického charakteru	- upravujú pomery medzi zložkami politického systému navzájom, ale aj vo vzťahu k tretím subjektom
Politické vzťahy	- viažu vzťahy, ktoré vznikajú v rámci uskutočňovania štátnej moci

Zdroj: LIĐÁK, J. – KOGANOVÁ, V. 2004. *Politológia*. 2. vyd. Bratislava: SOFA, 2004. s. 27-28

1.2 Kategorizácia politických systémov

V nedávnej minulosti sa pri klasifikácii politických systémov využívala teória založená na marxizme, ktorá vychádzala výlučne z ekonomickej podstaty krajín. Takéto rozdelenie, bolo založené na ekonomických faktoroch, čo spôsobovalo jeho nepresnosť. Pri širšom skúmaní sa dospelo k záveru, že v snahe o rozdelenie politických systémov je nevyhnutné zahŕňať aj iné ako ekonomické činitele.

Existuje viacero kritérií, podľa ktorých môžeme rozdeľovať politické systémy. Každá krajina má svoje vonkajšie charakteristiky a odlišnosti môžeme pozorovať aj vo vnútornej činnosti systémov. Môžu byť ovplyvňované druhom štátneho útvaru, systémom volieb v krajine či počtom strán zastúpených v parlamente. Ak sa pozeráme na krajiny

podľa ich typu štátneho zriadenia, môžeme hovoriť o politickom systéme v monarchiách a na druhej strane o politických systémoch v krajinách s republikánskym zriadením.⁴

Medzi najvyužívanejšie členenie politických systémov však patrí kategorizácia na základe ich dosiahnutého stupňa demokracie. Z tohto hľadiska ich možno rozdeliť na dve skupiny, a to na systémy demokratické a nedemokratické. Pri tomto rozdelení teória poskytuje charakteristiky pre vzorové systémy, ktoré patria buď do jednej či druhej skupiny. Demokratický systém sa vyznačuje poskytovaním slobody všetkým svojim zložkám a absenciou ohraničovania výkonov politicky činných jednotlivcov.

Nedemokratický systém je charakteristický jedným dominantným orgánom, ktorý je nadradený nad ostatnými a výsledkom tohto rozloženia je obmedzená činnosť ostatných orgánov a ich nútené podriadenie sa. Myšlienky, presadzované najmocnejšou zložkou štátu v tomto systéme, väčšinou reprezentujú vôľu len určitej minoritnej skupiny.

Ďalšie významné členenie politických systémov je založené na spôsobe rozdelenia moci v krajine. Systém usporiadania orgánov v štáte a rozmer ich právomocí nám umožňuje klasifikovať formy vlády na tri hlavné typy, a to prezidentský, parlamentný a poloprezidentský. Rôzni autori ešte ďalej členia systémy podľa špecifickejších kritérií a bližších charakteristík, ale my sa zameriame v našej práci na toto základné členenie.

1.3 Politické systémy podľa rozdelenia moci

1.3.1 Prezidentský politický systém

Podstatu politického systému určitej krajiny ovplyvňuje prepojenie medzi mocou, ktorou disponuje prezident a tou, ktorá prináleží parlamentu. Každý systém môže mať svoje klady, tak ako aj protiklady, ale je nevyhnutné prihliadať na to, aké zriadenie najlepšie zabezpečí udržiavanie demokratického systému v štáte.

Už v minulosti sa objavovali spory medzi legislatívnou a exekutívnou zložkou, čo začalo vytvárať tlak na odčleňovanie exekutívy od moci panovníka s následným utváraním politického zastupiteľstva, ktorého úlohou bolo ohraničiť absolutistickú moc panovníka.

Tento typ formy vlády pochádza zo severu amerického kontinentu, odkiaľ prenikal do iných, často do geograficky blízkych, krajín. Charakter systému bol vo veľkej miere

⁴ Ibid., s. 32.

ovplyvnený obdobím, v ktorom vznikol. Z toho vychádzajú rozsiahle právomoci hlavy štátu, podobné pôsobeniu panovníka na začiatku 19. storočia.⁵

V čase utvárania štátnych celkov na báze liberalizmu mali politické zriadenia podobu striktného dualizmu. Ten bol charakteristický parlamentom a exekutívou. Ak by sme chceli tento typ vlády preniesť do súčasnosti, jeho jadro by sme našli v systéme, ktorý je označovaný ako prezidentský.⁶ Jeho hlavným znakom je separácia každej základnej zložky moci štátu a ich samostatnosť. Podliehajú rôznym inštitúciám, ktoré v zmysle svojej činnosti fungujú tiež na báze samostatnosti. Pre tento systém je príznačné zlúčenie funkcie najvyššieho predstaviteľa štátu a vedúceho člena vlády do jednej a tej istej osoby.⁷

Ako príklad pre prezidentský systém vlády môžeme uviesť Spojené štáty americké (ďalej len „USA“). Moc krajiny sa skladá z troch častí a to výkonnej, ktorú predstavuje prezident, zákonodarnej, reprezentovanej Kongresom a súdnej moci, ktorú má v rukách Najvyšší súd. Sú od seba navzájom nezávislé a každá nesie zodpovednosť za vlastné úkony. Na základe princípu dohľadu a rovnováhy sa jednotlivé zložky vzájomne balansujú.

1.3.2 *Parlamentný politický systém*

V porovnaní s prezidentskou formou vlády, typickým znakom parlamentného systému je nadmerná moc, ktorá prislúcha parlamentu. V rámci štátu neexistuje inštitúcia, ktorá by disponovala väčšou mocou ako parlament.

Jeho podstata spočíva v tom, že vláda podlieha parlamentu a je tvorená aj jeho predstaviteľmi. Túto skutočnosť V. Hloušek označuje ako zdieľanie moci. Existencia vlády je viazaná na parlament, ktorý môže hlasovať o nedôvere voči nej a odvolať ju.⁸ Dôležitým prvkom, na základe ktorého môžeme rozlíšiť parlamentný systém od prezidentského je zlučiteľnosť funkcie predsedu vlády a najvyššieho predstaviteľa štátu. V porovnaní s prezidentskou formou vlády je flexibilnejší a parlament je zodpovedný za vytvorenie vlády a jej fungovanie.⁹

⁵ HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. – ŠEDO, J. 2018. *Politické systémy*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal Publishing, 2018. s. 81.

⁶ LIĐÁK, J. et al. 2010. *Politické systémy: (vývoj – stav – kontexty)*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2010. s. 8-9.

⁷ HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. – ŠEDO, J. 2018. *Politické systémy*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal Publishing, 2018. s. 88.

⁸ Ibid., s. 82.

⁹ LIĐÁK, J. et al. 2010. *Politické systémy: (vývoj – stav – kontexty)*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2010. s. 11.

Korene parlamentného systému možno nájsť v Spojenom kráľovstve, keď pred niekoľkými storočiami začal parlament odsúvať panovníka štátu na postavenie s prevažne formálnymi právomocami. Tento vývoj v konečnom dôsledku znamenal zánik systému vlády s nadradeným postavením panovníka. Vláda, ktorá skôr stála po boku hlavy štátu, sa stala úplne podriadená parlamentu.¹⁰

Súčasný parlamentný systém sa výrazne odlišuje od jeho vzorového modelu, ktorý sa začal vyvíjať už pred dvomi storočiami. Parlament v ňom predstavoval ústrednú jednotku mocenskej štruktúry, no postupne došlo k zužovaniu jeho právomocí.¹¹ V dnešnej dobe sú právomoci parlamentu vo veľkej miere ohraničené a môžeme pozorovať upevňovanie postavenia vlády vo vzťahu k parlamentu.

Medzi krajiny s parlamentnou formou vlády patrí aj Slovenská republika. Zákonodarnú zložku moci predstavuje Národná rada Slovenskej republiky, ktorá pozostáva zo 150 poslancov, volených občanmi republiky. Výkonnú zložku moci zastupuje vláda a prezident. Prezident, ako hlava štátu reprezentuje krajinu vo vonkajších stykoch a zúčastňuje sa rokovaní o medzinárodných aktoch a schvaľuje ich. V slovenskom politickom systéme sa vláda zodpovedá parlamentu, ktorý jej alebo určitému predstaviteľovi môže za určitých podmienok vysloviť nedôveru.

Parlamentná forma vlády je charakteristická podriadenosťou výkonnej moci vo vzťahu k zákonodarnej a vláda môže byť hocikedy, v prípade vyjadrenia nedôvery, odvolaná. Pri prezidentskej forme vlády táto možnosť neexistuje. Pre parlamentnú formu vlády je príznačná voľba zástupcov zákonodarnej zložky moci a z nej nasledovne vznikne exekutíva, teda výkonná zložka. Pri prezidentskej forme vlády sa občania zúčastňujú dvoch osobitných volieb. V jedných voľbách stanovujú predstaviteľov zákonodarnej moci a v druhých najvyššieho zástupcu výkonnej moci.

1.3.3 Poloprezidentský systém vlády

Poloprezidentský systém spája prvky z oboch predchádzajúcich systémov. Zrodil sa z myšlienky pozmeniť základné črty parlamentného systému, konkrétne preniesť niektoré právomoci parlamentu do rúk výkonnej moci, pričom malo byť upevnené najmä postavenie hlavy štátu.

¹⁰ HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. – ŠEDO, J. 2018. *Politické systémy*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal Publishing, 2018. s. 80-81.

¹¹ LIĐÁK, J. et al. 2010. *Politické systémy: (vývoj – stav – kontexty)*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2010. s. 9-10.

M. Duverger vymedzil tri základné črty tohto systému . Prvou bolo zvolenie hlavy štátu vo všeobecných voľbách, druhou boli rozsiahle kompetencie prezidenta a poslednú črtu predstavovala činnosť ministrov spolu s ministerským predsedom po boku hlavy štátu a ich viazanosť na parlament.¹²

J. Lidák charakterizuje vo svojej publikácii dva základné znaky systému. Prvým z nich je rovnaký spôsob voľby prezidenta ako pri prezidentskej forme vlády. Druhým je dosah pôsobnosti prezidenta. Prezident nemá len symbolické postavenie, ale má v rukách skutočnú moc a podlieha mu vláda i parlament. V niektorých prípadoch môže mať prezident krajiny veľmi významné postavenie.¹³ Ako príklad pre poloprezidentskú formu vlády sa často uvádza Francúzska republika. Na začiatku tohto tisícročia bola upravená dĺžka funkčného obdobia prezidenta na päť rokov. Bolo tak zosúladené s obdobím, na ktoré je volený parlament, najmä kvôli tomu, že výsledky parlamentných volieb sú kľúčové pre obdobie vlády hlavy štátu. Ak zvíťazí vo voľbách strana, ktorej je prezident predstaviteľom, jeho postavenie sa vo vzťahu k zvyšku výkonnej moci a tiež zákonodarnej moci posilní.¹⁴

1.4 Demokratické a nedemokratické systémy

1.4.1 Vznik demokracie a jej vymedzenie

Pre demokraciu neexistuje jedna doslovná definícia a takmer každý autor k nej pristupuje inak. Moderné vymedzenia, ktoré nám autori poskytujú, sa zhodujú v tom, že demokratická štruktúra spoločnosti je pre ľudí najvhodnejším možným zriadením. Predstavuje politické usporiadanie, v ktorom sa občan môže slobodne zapájať do vecí verejných a nie je obmedzovaný žiadnym ústredným orgánom.

Skôr než sa začneme zaoberať súčasnou podobou demokracie, je potrebné si priblížiť jej zrod. Pôvodné podoby demokratickej vlády sa začali objavovať pred mnohými

¹² DUVERGER, M.: A New Political System Model: Semi-Presidential, 1992, s. 142. Citované podľa: HLOUŠEK, V.: Politické systémy, 2018, s. 96.

¹³ LIĐÁK, J. et al. 2010. *Politické systémy: (vývoj – stav – kontexty)*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2010. s. 11-12.

¹⁴ HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. – ŠEDO, J. 2018. *Politické systémy*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal Publishing, 2018. str. 100.

storočiami, v antickom Grécku.¹⁵ Do tohto obdobia sa datujú aj prvé výroky o demokracii, z ktorých medzi najvýznamnejšie patrí tvrdenie Cleonta, ktorý povedal: „Aténčania dávajú prednosť demokracii, ktorá pochádza z ľudu, je uskutočňovaná ľuďmi a je určená pre ľud.“¹⁶ Z toho vyplýva, že podstata demokracie spočíva v občanoch a ich najvyššej moci, ktorú majú vo svojich rukách, a orgány, ktoré ich zastupujú, túto moc len realizujú v ich mene.

V nasledujúcej časti stručne uvedieme princípy, na ktorých bola postavená prvotná podoba demokracie z čias antického Grécka:

- muži z Atén, ktorí spĺňali určitú vekovú hranicu si boli v politickej oblasti rovní,
- absentoval zastupiteľský aparát a na zasadnutiach, kde sa jednalo o veciach verejných sa zúčastňovali samotní občania,
- domnievalo sa, že každý občan má spôsobilosť zastávať verejný úrad,
- občianske právomoci neprislúchali všetkým, ale len veľmi úzkej skupine ľudí, z ktorej boli vylúčené ženy, otroci, prisťahovalci a ďalší,
- dôležité bolo poňatie slobody; všetci si mohli nažívať podľa svojej vôle a vyzdvihovala sa sloboda vlastného prejavu,
- podstatou bolo podriadenie sa občana zákonu.¹⁷

Demokraciu ako formu zriadenia v spoločnosti môžeme rozdeliť na dva druhy, kde hlavným kritériom je úloha ľudu a spôsob, akým má možnosť rozhodovať o politických záležitostiach. Prvým je priama demokracia, v ktorej ľud participuje na rozhodovaní v oblasti politiky bez sprostredkovateľov a priamom hlasovaní. Francúzsky filozof J. J. Rousseau sa zaoberal podstatou fungovania priamej demokracie a je autorom vlastného prístupu. Podľa neho má ľud vo svojich rukách najvyššiu moc v štáte, ktorú si za každých okolností ponecháva a nedeleguje ju na žiadnu inú inštitúciu. Hlasovanie o zákonných normách a rozhodujúcich otázkach týkajúcich sa politiky je výlučne v kompetencii ľudu a ten v ňom vyjadruje svoje požiadavky a postoje. Rousseau tvrdí, že ak by tieto postoje ľudu boli sprostredkované prostredníctvom zvoleného orgánu, neboli by jeho vlastné. Jeho prístup bol zakomponovaný do základného štátneho zákona Francúzskej republiky z 18. storočia, ktorý však nenadobudol účinnosť. V praxi nebola úplná podoba priamej

¹⁵ DAHL, R. A. 1995. Demokracie a její kritici. Praha: Victoria Publishing, 1995. s. 7.

¹⁶ SVENSSON, P.: Teorie demokracie, 1993, s. 16. Citované podľa: LIŠÁK, J. – KOGANOVÁ, V.: Politológia, 2004, s. 76.

¹⁷ LIŠÁK, J. – KOGANOVÁ, V. 2004. *Politológia*. 2. vyd. Bratislava: SOFA, 2004. s. 79-80.

demokracie nikdy uskutočnená, lebo jej výsledkom by bolo riešenie každého problému či zmeny prostredníctvom hlasovania občanov. Z toho vychádza aj nemožné zhmotnenie tejto formy demokracie v podmienkach súčasných veľkých štátov.¹⁸

Napriek spomenutým nedostatkom, je vhodné zakomponovať prvky priamej demokracie do druhého duhu, ktorý má zastupiteľský charakter. Princíp politickej zastupiteľnosti spočíva v tom, že občania si vo voľbách určujú svojich zástupcov, ktorí ďalej pôsobia v jednotlivých inštitúciách. Poverujú ich mocou rozhodovať, lebo oni sami nie sú schopní bezprostredne uskutočňovať moc štátu, ktorá im prináleží. Po procese volieb inštitúcie fungujú samostatne a občania nemôžu priamo do ich činnosti vstupovať. Ich fungovanie je však podriadené ustavičnému dohľadu a sú volené na presne stanovený časový úsek. Ďalším významným znakom nepriamej demokracie je rozdelenie štátnej moci medzi legislatívu, exekutívu a súdnu zložku.¹⁹

1.4.2 *Demokratický systém*

Vyššie sme už naznačili, že demokratické zriadenie v spoločnosti je najlepšou možnosťou pre krajinu a jej obyvateľov. Skôr než si priblížime konkrétnu charakteristiku demokratickej spoločnosti, je potrebné obrátiť zrak od ideálov a uvedomiť si, že žiadna neexistuje vo svojej dokonalej podobe. Často krát sa stáva aj v takomto zriadení, že moc zverená do rúk štátnych orgánov býva využitá vo vlastný prospech alebo len v prospech určitej skupiny ľudí. Demokratické zriadenie sa snaží predchádzať možnému zneužitiu vlády štátnych orgánov, a to prostredníctvom prekážok vychádzajúcich z legislatívneho rámca krajiny a ustavičného dohľadu nad inštitúciami.

V praxi síce nie je možné pozorovať demokraciu v jej stopercentnej podobe, ale jednotlivé krajiny sa usilujú nájsť vhodné politické zriadenie, v ktorom budú mať občania právo na kvalitný život, voľnosť a tiež možnosť prejavu.

Obsah demokracie môžeme ohraničiť prostredníctvom najčastejšie uvádzaných znakov, medzi ktoré patria:

- občan ako subjekt s najvyššou štátnou mocou v krajine,
- zabezpečenie fundamentálnych ľudských práv a slobôd pre svojich občanov,
- priebeh volieb na báze všeobecnosti a rovnosti, a prostredníctvom nich sa volia inštitúcie, ktoré reprezentujú ľud,

¹⁸ LIŽÁK, J. – KOGANOVÁ, V. 2004. *Politológia*. 2. vyd. Bratislava: SOFA, 2004. s. 82-83

¹⁹ Ibid., s. 84-86.

- právo občana sa rozhodnúť medzi politickými stranami a jednotlivými uchádzačmi o politickú moc,
- periodické opakovanie volieb po presne stanovených časových úsekoch, s výnimkou predčasných volieb, ktoré tiež podliehajú jasným pravidlám,
- nemožnosť odoprieť nárok na založenie politickej strany, ak jej charakter je v súlade s ústavným zákonom,
- prijatie rozhodnutí predchádza politický dialóg a k adaptácii dochádza až po hlasovaní,
- systematické rozčlenenie moci v krajine medzi viaceré zložky,
- variabilita presadzovaných myšlienok,
- rozmanitosť aj v ekonomickej oblasti krajiny,
- snaha o predchádzanie utláčania minoritných skupín,
- podmienkou demokratického zriadenia je prítomnosť právoplatnej opozície v štáte,
- mnohostranná povaha médií masovej komunikácie, ktorá má viesť k možnosti občanov utvorenia si vlastného názoru na základe viacerých zdrojov informácií,
- v demokratickom systéme je nevyhnutné jednať o politických veciach v rámci viacstranných rozhovorov.²⁰

1.4.3 *Systémy v rozpore s demokraciou*

Nie je možné vymedziť presnú deliacu priamku, ktorá by oddeľovala systém, v ktorom panuje demokracia od systému, ktorý sa od nej vychyluje. V nedávnych dejinách môžeme dokonca pozorovať ako uznávané krajiny s nastoleným demokratickým režimom mali problém s dlhoročným pretrvávajúcim nedemokratickým elementom zakotvenom v ich systéme, ktorý pramenil z inklinovania k otroctvu či kolonializmu.

V rovnakom systéme, ktorý sme použili pri vymedzení podstaty demokracie, budeme pokračovať aj pri určení jej protipólu prostredníctvom charakteristík zhrnutých v nasledujúcich bodoch:

- moc je sústredená v rukách veľmi úzkeho okruhu ľudí alebo dokonca jedného orgánu, pričom je táto skutočnosť ustanovená aj v základnom zákone, preto nemožno hovoriť o protizákonnosti,

²⁰ Kolektív autorov. 2003. *Politológia*. Nitra: ENIGMA, 2003. s. 101-103.

- vládnući subjekt má väčšinou po svojom boku silnú politickú stranu,
- moc je centráľne sústredená,
- základné ľudské práva a slobody občanov nie sú dodržiavané,
- absencia rovnoprávnosti a vylučovanie menšín zo spoločnosti,
- opozícia neexistuje a ak áno, vládnuca sila sa ju pokúša odstrániť,
- opozícia sa buď volieb nemôže vôbec zúčastňovať alebo len za nevýhodných okolností, ktoré vopred predurčujú jej neúspech,
- za pravdivé sa považuje len to, čo uznáva vládnući orgán,
- idey presadzované v štáte sú aplikované aj v školstve,
- masmédiá sú ovládané štátnou silou, čím môžu byť obmedzované dostupné informácie a zároveň skreslené, lebo neexistuje konkurencia, ktorá by obyvateľom prinášala iný pohľad na skutočnosti,
- nedemokratický systém sa môže vyskytovať aj v krajinách s bezchybnou ústavou, ale problémom je nerešpektovanie tohto zákona zo strany vládnucej zložky a nečinné prihliadanie občanov,
- obmedzená sloboda v ekonomickej sfére a ovládanie podnikov štátnym prvkom,
- nedemokratická podstata krajiny môže byť vyvolaná aj vážnym narušením vlády právoplatných zástupcov štátnej moci bohatou vrstvou v krajine, takzvanou oligarchiou,
- neobmedzená činnosť zložiek fungujúcich utajeným spôsobom, ktoré narušajú ľudské práva.²¹

Politický systém krajiny by mal byť sústredený primárne na zabezpečenie stálej spoločnosti pre svojich občanov. Slabosť systému sa neprejavuje len na základe výskytu jediného labilného faktora, ale narušenie rovnováhy môže byť spôsobené rôznymi činiteľmi, či už internými alebo externými. Nezáleží na rozvinutosti či veľkosti štátu, nestabilita môže byť hrozbou pre hociktorú krajinu.

²¹ Ibid., s. 104-105.

1.4.4 Diktatúra ako opak demokratického systému

Pojem diktatúra predstavuje protipól k demokratickému systému. Je to forma politického zriadenia, kde absolútnu moc má v rukách jeden subjekt. Týmto subjektom môže byť jednotlivец, zoskupenie úzkeho okruhu ľudí, určitý spolok alebo politická strana. Okrem neho nejestvujú v štáte iné ťažiská moci a žiaden orgán mu nie je nadradený. Diktatúra môže mať viacero podôb. Najviac využívané členenie je na autoritárnu a totalitnú diktatúru.

Totalitarizmus predstavuje formu politického zriadenia, v ktorom prostriedky na uskutočňovanie štátnej moci ovláda zúžená skupina jednotlivcov s politickým postavením, vyzdvihujúc sa nad ostatných občanov ako vybraná skupina vyvolených.²² Zameraním takéhoto zriadenia je vykonanie absolútnej zmeny v spoločnosti.

Totalitnú diktatúru možno ohraničiť pomocou jej všeobecných charakteristík, ktoré uvedieme v nasledujúcom prehľade:

Tabuľka č. 2 Východiskové črty totalitnej diktatúry

Črty totalitnej diktatúry
vlastná ideológia zameraná na prestavbu spoločnosti neľudským spôsobom
jediná jestvujúca a vládnuca politická strana
utajené policajné zložky
existencia jediného orgánu poskytujúceho občanom informácie
podriadenosť ekonomických subjektov centrálnej moci

Zdroj: LIĐÁK, J. – KOGANOVÁ, V. 2004. *Politológia*. 2. vyd. Bratislava: SOFA, 2004. s. 95

V totalitnej diktatúre jestvujúca spoločnosť nespĺňa štandardy myšlienkových presvedčení vládnucej skupiny, a preto sa sústreďí na jej kompletnú prestavbu. To prebieha za pomoci násilných donucovacích prostriedkov, ktoré možno považovať za neľudské. Je presvedčená svojím jediným pravdivým názorom a iný pohľad je neprípustný. Ideológiu v tomto režime môžeme rozdeliť na dve podskupiny. Prvú tvorí takzvaný komunistický svetonázor usilujúci o zánik kapitalistickej spoločnosti. Druhou je svetonázor založený na fašizme. Ten je charakteristický vyzdvihovaním jedného etnika a vierou v jeho jedinečnú úlohu, a silu. Na vrchole organizačnej štruktúry v totalitnom režime je neobmedzený

²² LIĐÁK, J. – KOGANOVÁ, V. 2004. *Politológia*. 2. vyd. Bratislava: SOFA, 2004. s. 95.

vládca, ktorý o všetkom rozhoduje a je jadrom systému. Po jeho boku stojí jedna politická strana. Jej predstavitelia si musia svoje členstvo zaslúžiť, no ich činnosť v rámci strany nemá žiaden dosah na prijímanie konečných rozhodnutí. Tie sú výlučne v kompetencii vládcu.

Na udržanie poriadku v krajine sa v totalitnej diktatúre využívajú viaceré prostriedky. Hlavným sú tajné policajné zložky, ktorých úlohou je zvyčajne riadiť pracovné tábory, kam bývajú posielaní režimu nepohodlní občania alebo sa zbavovať odporcov vládnucej strany. Odstraňovanie nevyhovujúcich jedincov prebieha aj v rámci strany, ktorá stojí po boku vodcu. Dochádza k tomu pri podozrení o nedôvere v daný systém a zabezpečuje sa tak stranícka jednotnosť.

Autoritárna diktatúra predstavuje politické zriadenie, pre ktoré je charakteristická koncentrácia absolútnej moci len v jednom subjekte. Nikto iný okrem neho nie je oprávnený zasahovať do politických záležitostí. Zásadným rozdielom medzi týmito dvomi diktatúrami je, že na počiatku totalitarizmu stojí existencia početnej silnej strany, ktorá má vlastnú ideológiu. Autoritarizmus býva nastolený pričinením jedinej osoby, ktorá má vysoké postavenie vo vojenských zložkách alebo v štátnom orgáne. Tieto zložky, z ktorých pochádza vládca stoja za ním aj počas jeho samovlády. Ďalším rozdielom je veľmi úzky okruh ľudí, ktorí sa pohybujú v politickej sfére. Absentuje pretláčané názorové presvedčenie a zameranie na rekonštrukciu spoločnosti po idealistickej stránke. Autoritarizmus sa nesnaží o takéto pretváranie národa, ale sústreďí sa na podmanenie si krajiny hlavne z politickej stránky. Na čele krajiny stojí diktátor a ak má pod sebou nejaké inštitúcie, sú mu v úplnom rozsahu podriadené. Aj v tejto forme vlády môžeme hovoriť o prakticky neexistujúcej opozícii, pretože ak niekto s vládou nesúhlasí čaká ho prenasledovanie a stíhanie.²³

1.5 Politický systém Kazašskej republiky a jeho vývoj

1.5.1 Hospodárska situácia v Kazachstane po rozpade ZSSR

Za čias, keď bol Kazachstan súčasťou Sovietskeho zväzu, jeho hlavnou úlohou bolo zásobovať Rusko a ostatné štáty poľnohospodárskymi plodinami a nerastnými surovinami,

²³ Ibid., s. 96-100.

na ktoré bol veľmi bohatý. Krátko po vzniku nezávislého štátu sa HDP p.c. pohyboval na úrovni 200 USD a ekonomika krajiny nedosahovala vysoký stupeň rozvoja. Veľká časť obyvateľstva pracovala v poľnohospodárstve. Najväčšie bohatstvo a potenciálny zdroj prosperity však videl Kazachstan v zásobách významných nerastov. Na jeho území sa nachádzali desiatky rôznych druhov nerastných surovín. Poľnohospodárstvo spolu s priemyslom predstavovali najväčšie sektory v krajine.²⁴

Po osamostatnení sa krajina pripravovala na prijatie novej meny, ale národnou menou krajiny zostával ešte rubel, ktorý bol etablovaný vo všetkých krajinách bývalého Sovietskeho zväzu. Rubel bol zaťažený niekoľkotisícovou infláciou. Cenová hladina nerastných surovín, ktoré boli kľúčové pre hospodárstvo Kazachstanu rapídne vzrástla, čo predstavovalo záťaž pre produkciu surovín, ale aj poľnohospodársky a priemyselný sektor. Kazašský tenge²⁵ nahradil ruský rubel v roku 1993.

Kazachstan patrí medzi zakladajúce štáty nástupníckej organizácie Sovietskeho zväzu (ďalej len „ZSSR“), Spoločenstva nezávislých štátov (ďalej len „SNŠ“). Stredobodom záujmu pre bližšiu kooperáciu so zahraničím sa po osamostatnení stali najmä krajiny Strednej Ázie. Rok po získaní nezávislosti vstúpil aj do Organizácie Spojených národov.

Už od samotného vzniku Kazašskej republiky, sa o toto teritórium zaujímali krajiny Západu, ktorým sa tu podarilo aj etablovať. Po zániku ZSSR považoval Kazachstan za nevyhnutné sa preukázať ako samostatný hráč na medzinárodnej scéne, samostatne od Ruskej federácie na základe svojich rozdielov od svojho suseda. Prezident Kazašskej republiky sa usiloval o rozviazanie silných väzieb s Ruskom, čo sa mu postupom času podarilo a obracal sa na spoluprácu aj s Európou, Čínskou ľudovou republikou a USA. K obnoveniu bližšej spolupráce s Ruskom, ktorá mala byť prospešná pre obe krajiny, nastalo až v bode, keď sa Kazachstan oslobodil od predchádzajúcich väzieb s nástupníckym štátom ZSSR.²⁶

V roku 1993 nadobudlo platnosť prvé znenie pluralitnej ústavy Kazachstanu a zároveň sa v tomto čase začali utvárať mnohé politické strany, ktorých cieľom bola transformácia na politickej scéne.²⁷

²⁴ HÁLEK, J. 1993. Kazachstán: Atlas ekonoma. In: *Ekonom*, 1993, roč. 37, č. 49, s. 66-65.

²⁵ OANDA. *Kazakhstan Tenge*. [online]. [Citované 11.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www1.oanda.com/currency/iso-currency-codes/KZT>

²⁶ PRESSBURG, A. P. 2007. Kazachstan nechce byť len „-stanom“. In: *Trend: týždenník o ekonomike a podnikaní*, 2007, č. 33, s. 21.

²⁷ HÁLEK, J. 1993. Kazachstán: Atlas ekonoma. In: *Ekonom*, 1993, roč. 37, č. 49, s. 66-65.

V roku 1997 prišlo k zmene hlavného mesta Kazachstanu, keď bolo presunuté z Almaty do Astany.²⁸ Pokladalo sa to za taktický krok prezidenta N. A. Nazarbajeva, aby bolo zabránené možným nárokom Rusov na severné územie krajiny, ale zároveň aby si splnil svoju víziu o krajine.

1.5.2 *Formovanie politického systému v nezávislom štáte*

Od získania nezávislosti kazašská vláda viacerými spôsobmi obmedzovala svojich občanov v účasti na politickom dianí, napriek formálne existujúcemu volebnému procesu. Pripustila neprimeraný rast prezidentskej moci a porušenie dôležitých súdnych a legislatívnych kontrolných postupov voči výkonnej zložke systému v krajine.

Prvý prezident krajiny, Nursultan Abiževič Nazarbajev bol ešte pred vznikom nezávislého štátu vymenovaný za prvého tajomníka Komunistickej strany a následne na to, mu bol v roku 1990 udelený titul prezidenta krajiny. V roku 1991 sa konali prvé oficiálne voľby na post prezidenta, ktoré potvrdili jeho víťazstvo. Vo voľbách skončil s neporaziteľným skóre.

Zákonodarným orgánom nezávislého Kazachstanu bol takzvaný Najvyšší soviety Kazašskej sovietskej socialistickej republiky, inštitúcia, ktorá zostala v krajine ešte z čias, kedy bola súčasťou ZSSR. Dva roky po získaní nezávislosti pod nátlakom prezidenta bol rozpustený so zámerom vytvorenia nového orgánu, ktorý by bol kompetentnejší.²⁹

Prvé voľby do nového parlamentu sa konali v roku 1994. Na základe hlasovania sa do parlamentu dostali štyri strany, pričom najviac kresiel získala strana prezidenta nazývaná „Party of People’s Unity“. Členovia Komunistickej strany boli v tomto roku vylúčení z novej kandidatury. Voľby boli sledované nezávislými pozorovateľmi Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, ktorí ich označili za nespravodlivé a zaznamenali aj nepravdivé údaje o volebnej účasti občanov.³⁰ O rok neskôr, ústavný súd rozhodol o neplatnosti volieb na základe administratívneho pochybenia. Hoci zotrval parlament vo svojej funkcii len rok, bol to prvý profesionálny zákonodarný orgán

²⁸ SHEPHERD, CH. 2019. *Timeline: Nursultan Nazarbayev – three decades of power*. [online]. 19.03.2019 [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www.ft.com/content/120bfe1a-4a53-11e9-bbc9-6917dce3dc62>

²⁹ Human Rights Watch. *Kazakhstan’s Post-Soviet Political Process, 1992-1997*. [online]. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www.hrw.org/reports/1999/kazakhstan/Kaz1099b-02.htm>

³⁰ CSCE PA. 1994. *Report on the elections in Kazakhstan*. [online]. 1994 [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www.oscepa.org/documents/election-observation/election-observation-statements/kazakhstan/statements-13/1422-1994-parliamentary-1/file>

nezávislého Kazachstanu a bolo možné pozorovať, ako si jeho členovia budovali zmysel pre službu občanom skôr než cestu k zneužitiu svojho postavenia. Z fungovania tejto zostavy parlamentu prezident zistil, že napriek menším existujúcim obmedzeniam nemožno predpokladať všetky kroky parlamentu.³¹

Prezident rozpustil parlament a do konca roku 1995 vládol prostredníctvom prezidentského dekrétu bez parlamentu. Krátko po tom bolo zorganizované referendum, ktorého cieľom bolo ratifikovať návrh prezidenta na zrušenie prezidentských volieb, ktoré sa mali konať o rok neskôr a bolo mu umožnené zostať v prezidentskom kresle až do roku 2000. Až 95% občanov s návrhom súhlasilo.³²

V roku 1995 sa konalo aj ďalšie referendum, týkajúce sa zmeny ústavy. Návrh, ktorým sa výrazne rozšírili prezidentské právomoci, podporilo až 89 % občanov. Prezident získal právomoc rozpustiť parlament, vykonávať ústavné zmeny a boli odstránené posledné možné prekážky v uskutočňovaní jeho úplnej vlády. Bolo stanovené, že ak v prezidentských voľbách ani jeden kandidát nezíska aspoň polovicu všetkých hlasov, bude sa konať druhé kolo volieb, do ktorého postúpia dvaja kandidáti s najvyšším počtom hlasov. Pri oboch hlasovaniach ľudu našli nezávislí pozorovatelia dôkazy o zavádzajúcich výsledkoch.³³

Nasledujúce voľby, v roku 1995, boli výsledkom referenda, v ktorom občania hlasovali v prospech zmien a tak vznikol dvojkomorový parlament. Aj v týchto voľbách sa história opakovala a najviac kresiel získali predstavitelia prezidentovej strany. Boli tiež sprevádzané nedemokratickými postupmi ako je zastrašovanie či podvod, čo potvrdili domáci aj medzinárodní pozorovatelia. V tomto roku bolo prijaté nariadenie, ktorým sa prezidentské právomoci ešte zvýšili nad rámec toho, čo bolo zakotvené v ústave, umožňujúc prezidentovi, aby nariadil parlamentné voľby podľa vlastného uváženia a zrušil akýkoľvek existujúci zákon. Napriek tomu sa Nazarbajev nevzdal svojej rétoriky o vybudovaní demokratického systému, dokonca aj rozpustenie parlamentu z roku 1995 pripisoval rozhodnutiu ústavného súdu. Kritiku systému smerujúcu zo západných krajín

³¹ BOWYER, A. C. 2008. *Parliament and Political Parties in Kazakhstan*. [online] Spojené štáty americké: Central Asia- Caucasus Institute & Silk Road Studies Programm, 2008. [Citované 02.05.2020] Dostupné na internete: https://www.silkroadstudies.org/resources/pdf/SilkRoadPapers/2008_05_SRP_Bowyer_Parliament-Kazakhstan.pdf. 71 s. ISBN 978-91-85937-27-1

³² Human Rights Watch. *Kazakhstan's Post-Soviet Political Process, 1992-1997*. [online]. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www.hrw.org/reports/1999/kazakhstan/Kaz1099b-02.htm>

³³ Human Rights Watch. 1999. *Kazakhstan: Freedom of the Media and Political Freedoms in the Prelude to the 1999 Elections*. [online]. 01.10.1999 [Citované 25.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www.hrw.org/report/1999/10/01/kazakhstan-freedom-media-and-political-freedoms-prelude-1999-elections>

obhajoval tým, že Kazachstan sa nachádza v špecifických podmienkach a západné modely nie sú aplikovateľné v eurázijských pomeroch.³⁴

V roku 1998 bol prijatý dodatok Zákona o voľbách, ktorým bolo umožnené vláde vylúčiť z volieb kandidátov, ktorí boli prominentnými členmi opozície. V nadchádzajúcich voľbách bolo na základe tohto oprávnenia zabránené kandidatúre až trom uchádzačom, pretože boli usvedčení z účasti v istom neregistrovanom združení.

V tom istom roku bol prijatý aj dodatok ústavy, ktorý predlžoval obdobie vlády prezidenta z pôvodných päť na sedem rokov. Po prijatých ústavných zmenách v tomto roku parlament hlasoval za skoršie konanie prezidentských volieb, ktoré boli pôvodne naplánované presne na prelom tisícročia. Voľby v roku 1999 sa niesli opäť v znamení víťazstva Nursultana Nazarbajeva, jeho protikandidátmi boli len dvaja neznámi úradníci a vodca Komunistickej strany, ktorá nebola po rozpade ZSSR veľmi obľúbená.³⁵

V roku 1999 nastala zmena v podobe voľby určitej časti parlamentu prostredníctvom straníckej listiny, ale keďže stranícka základňa nebola medzi občanmi veľmi populárna, systém zostal aj naďalej naklonený skôr osobitným kandidátom. Opozícia bola v tomto roku takmer úplne vyradená z hry, keď najtvrdšia opozičná strana, „Republican People’s Party of Kazakhstan“, sa stiahla po tom, ako jej vodca bol vylúčený zo straníckej listiny a neskôr zadržaný. V hre zostali väčšinou politické strany, ktoré boli naklonené prezidentovi a najviac kresiel získala strana „Otan“.³⁶

Dôležitým aspektom pri formovaní politickej sféry v krajine sú médiá. Ich charakter, činnosť a najmä sloboda môže výrazne ovplyvňovať dianie v krajine a rozhodovanie občanov. V Kazachstane po získaní nezávislosti existovali súkromné médiá, ktoré publikovali analyzované prípady politickej korupcie, finančných zločinov a iných prípadov spolu s kritickým názorom na vládnu politiku. Avšak kritici vlády boli za svoje vyjadrenia trestaní za urážky na cti a urážania dôstojnosti prezidenta spolu s ďalšími vládnymi predstaviteľmi. Niektoré tlače boli časom zatvárané, iné zasa vyhnané nátlakom štátnych orgánov zo svojich prenajatých priestorov. Postupne sa úsilie o ohraničenie médií zintenzívňovalo, niektorí novinári boli uväznení a viaceré tlače museli čeliť žalobám

³⁴ Human Rights Watch. *Kazakhstan’s Post-Soviet Political Process, 1992-1997*. [online]. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www.hrw.org/reports/1999/kazakhstan/Kaz1099b-02.htm>

³⁵ Human Rights Watch. 1999. *Kazakhstan: Freedom of the Media and Political Freedoms in the Prelude to the 1999 Elections*. [online]. 01.10.1999 [Citované 25.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www.refworld.org/docid/45d1ab7b2.html>

³⁶ BOWYER, A. C. 2008. *Parliament and Political Parties in Kazakhstan*. [online] United States: Central Asia- Caucasus Institute & Silk Road Studies Programm, 2008. [Citované 02.05.2020] Dostupné na internete: https://www.silkroadstudies.org/resources/pdf/SilkRoadPapers/2008_05_SRP_Bowyer_Parliament-Kazakhstan.pdf. 71 s. ISBN 978-91-85937-27-1

s deštrukčným vplyvom na ich činnosť. S úmyslom zamedzeniu činnosti nezávislých televíznych a rádiových staníc bol sťažený proces získavania licencií, v dôsledku čoho aj mnoho staníc ukončilo svoju činnosť. Do roku 1998 začali prevažne dominovať v kazachstanskej tlači vládne publikácie, a nízky počet súkromných novín.³⁷

1.5.3 *Formovanie národa a vplyv etnickej rôznorodosti*

Obyvateľstvo je jedným zo základných zložiek každého štátu. Obyvatelia krajiny, zároveň predstavujú najdôležitejší prvok politického systému, v rámci ktorého im oficiálne prislúcha najvyššia moc v štáte. Dôležitosť ľudu a jeho postavenie v politickom systéme sme si už priblížili v nejednej z predchádzajúcich častí práce. Kazachstan je krajina s netradičným etnickým zložením a rôznorodým náboženským presvedčením, čo sa výrazne prejavovalo aj na jeho formovaní po získaní nezávislosti. Táto rôznorodosť zasahovala do rôznych sfér a premietla sa aj do základného zákona republiky.

Odo dňa, kedy sa rozpadol Sovietsky zväz, jeho nástupnícke štáty stáli pred svojím novým začiatkom a v rukách mali formovanie štátnosti, a národu vo svojich nových, nezávislých krajinách. Mali položiť pevné základy pre svoje nadchádzajúce systémy, ktoré by boli v porovnaní s predchádzajúcim silnejšie a riadne legislatívne zabezpečené. Krajiny sa k tejto úlohe postavili rôzne a prijaté stratégie na jej dosiahnutie sa v mnohých ohľadoch líšili. Tieto procesy sa však nevyhli vplyvu predchádzajúceho režimu a formovanie nových systémov prebiehalo pod vplyvom historických súvislostí. Do novo prijatých politík, programov a dokonca aj zákonov prenikal autoritatívny charakter, etnická predpojatosť a iné príznačné charakteristiky bývalého režimu.

Kazachstan sa nachádza v Strednej Ázii a jeho územie je rozčlenené na 14 regiónov. Hlavným mestom je Nursultan, ktorý sme predtým poznali pod názvom Astana. Na severe má spoločnú hranicu s Ruskom, na východe najľudnatejšou Čínou, na juhu s Kyrgyzstanom a Uzbekistanom, na západe ho obmýva Kaspické more a hraničí s Turkmenistanom.

Na území Kazachstanu sa nachádza viac ako 100 etnických skupín a desiatky náboženských vierovyznaní. Táto rozmanitosť vo veľkej miere ovplyvňovala formovanie štátu po získaní nezávislosti. V súčasnosti najväčšou etnickou skupinou sú Kazachovia so

³⁷ Human Rights Watch. *Kazakhstan's Post-Soviet Political Process, 1992-1997*. [online]. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www.hrw.org/reports/1999/kazakhstan/Kaz1099b-02.htm>

63,07%³⁸, ale na začiatku formovania štátu to tak nebolo. V časoch sovietskeho režimu utláčajúce politiky spôsobovali pokles počtu Kazachov a územie bolo obsadzované novými etnickými skupinami. V dôsledku okolností, v čase získania nezávislosti, Kazachovia vo svojej vlasti tvorili etnickú menšinu a Rusi tvorili najväčší podiel obyvateľstva. Ako protiopatrenie bol prijatý sociálny model, ktorý priznával Kazachom prirodzené právo na dominantné postavenie na území Kazachstanu. Tí sa však so situáciou neuspokojili a udiali sa viaceré incidenty vyzdvihujúce etnické napätie. Tieto skutočnosti zohrávali veľkú úlohu pri procese formovania štátnosti a národu v nezávislom Kazachstane. Etnické a náboženské bariéry sa preniesli z predchádzajúceho režimu do nového štátu. Za účelom nastolenia kontroly teritoriálnej a administratívnej sféry, a psychologickej jednoty medzi rôznymi etnikami, bola prijatá ústava, ktorá ustanovovala republiku ako jednotný celok s nedotknuteľným a nedeliteľným územím. Za symbol a ručiteľa jednoty obyvateľov, štátnej moci a nedotknuteľnosti ústavy bol stanovený prezident.

V ústave bolo zakotvených mnoho opatrení na vyrovnanie sa s rôznorodosťou obyvateľstva a vytvorenie súladu v rámci krajiny. Bolo stanovené, že akákoľvek činnosť narúšajúca medzietnický súlad, sa pokladá za protiústavnú. V praxi sa však neuskutočňovalo to, čo bolo dané na papieri a začal sa proces, ktorým chceli Kazachovia dosiahnuť svoju nadsadenosť vo verejných aj súkromných sférach. Dominancia Kazachov bola zaistená v civilných, politických aj vojenských inštitúciách a bola stanovená podmienka plynulej kazašskej reči, aby sa mohol občan stať prezidentom republiky alebo predsedom jednej z komôr parlamentu.

Vládnuca elita chcela po získaní nezávislosti premeniť minoritnú skupinu Kazachov na väčšinu a rok po osamostatnení bol prijatý Zákon o občianstve, ktorý automaticky poskytoval kazašské občianstvo každému občanovi, ktorý sa vrátil naspäť do krajiny s tým, že mu bolo povolené ponechanie si dvojitého občianstva, ak to druhá krajina povoľovala.

I keď etnická diskriminácia bola považovaná za protiústavnú, niektoré kazašské nacionalistické organizácie mali vyslovene povolené šíriť protimenšinové cítenie vo verejnej sfére. Naopak menšiny, ktoré sa zmieňovali o ich diskriminácii boli trestané. Na vytvorenie ilúzie posilnenia medzietnických vzťahov a propagácie plného rozvoja

³⁸ Akorda. *The Republic of Kazakhstan*. [online]. [Citované 07.03.2020].
Dostupné na internete: https://www.akorda.kz/en/republic_of_kazakhstan/kazakhstan

národných kultúr štát založil Zhromaždenie národa Kazachstanu, ku ktorému sa vrátíme v rámci rozdelenia štátnej moci v Kazachstane.³⁹

1.5.4 *Politický systém Kazachstanu podľa rozdelenia moci v krajine*

Kazašská republika je unitárny štát a podľa rozdelenia štátnej moci patrí medzi krajiny s prezidentským systémom vlády. Základným zákonom krajiny je Ústava Kazašskej republiky, ktorá bola prijatá v roku 1995 prostredníctvom národného referenda. Reprezentuje zákon najvyššej právnej sily v republike a je nadradená nad všetky vnútroštátne právne akty. Žiaden prijatý zákon s ňou nemôže byť v rozpore a v prípade kolízie, má vždy ústava prednosť.⁴⁰

Ústava republiky stanovuje, že Kazachstan je demokratický, sekulárny, právny a sociálny štát, ktorého najväčšiu hodnotu predstavuje život človeka a práva, a slobody občanov.

Hlavou štátu je prezident, ktorý je najvyšším politickým zástupcom krajiny. Je symbolom národnej jednoty, štátnej moci, nedotknuteľnosti ústavy, ako aj práv a slobôd občanov. Prezident reprezentuje krajinu na medzinárodnej scéne a vo svojej kompetencii má smerovanie domácej aj zahraničnej politiky.⁴¹

Výkonnú moc krajiny reprezentuje vláda, ktorú kreuje prezident a je zložená z jednotlivých ministerstiev. Ministerstvá sú inštitúcie, ktoré vykonávajú dohľad nad určitou oblasťou štátnej správy v krajine. Kompetenciou na vytváranie, reorganizáciu a rušenie ministerstiev disponuje len sám prezident. Prezident tiež menuje ministrov do svojich funkcií a v opačnom prípade ich aj odvoláva. Ministerstvá majú za úlohu čo najlepšie riadiť svoje oblasti a vykonávať nad nimi kontrolu. Ministerstvá v rámci svojich kompetencií konajú na základe zákonov, rozhodnutí vyšších orgánov vlády a dekrétov prezidenta republiky. Akty ministerstiev sa vydávajú vo forme nariadení, pokynov alebo predpisov.⁴²

Medzi najdôležitejšie funkcie vlády môžeme zaradiť:

³⁹ NAROTTUM, S. K. 2006. *Politics of Nation-Building and State-Formation in Kazakhstan*. In: Pakistan Horizon [online], 2006, roč. 59, č. 2, s. 49-71. [Citované 10.02.2020]. Dostupné na internete: https://www.jstor.org/stable/41394126?read-now=1&seq=15#page_scan_tab_contents

⁴⁰ Electronic government of the Republic of Kazakhstan. 2019. *Constitution of the Republic of Kazakhstan*. [online]. 2019. [Citované 07.03.2020].

Dostupné na internete: https://egov.kz/cms/en/information/state_agencies/gos_organ

⁴¹ Akorda. *The Republic of Kazakhstan*. [online]. [Citované 07.03.2020].

Dostupné na internete: https://www.akorda.kz/en/republic_of_kazakhstan/kazakhstan

⁴² Electronic government of the Republic of Kazakhstan. 2020. *Ministries and committees of the Republic of Kazakhstan*. [online]. 2020. [Citované 07.03.2020].

Dostupné na internete: https://egov.kz/cms/en/information/state_agencies/ministries_committees

- udávanie základných smerov sociálno-ekonomickej politiky štátu,
- schvaľovanie prognóz sociálno-ekonomického rozvoja,
- formovanie opatrení pre zahraničnú politiku krajiny,
- zostavovanie rozpočtu krajiny a podávanie správy o jeho plnení parlamentu,
- vypracovanie a implementácia opatrení na posilnenie finančného systému krajiny,
- realizácia investičnej politiky,
- tvorba štátnej cenovej politiky,
- vytváranie systému a podmienok odmeňovania, sociálneho zabezpečenia občanov a sociálneho poistenia,
- formovanie štátnej politiky v oblasti rozvoja vedy a techniky,
- vyvíjanie opatrení na ochranu práv a slobôd občanov,
- prijímanie rozhodnutí o medzivládnych rokovaniach a podpísovaní medzivládnych dohôd.⁴³

Okrem vyššie spomenutých hlavných funkcií vykonáva aj iné činnosti, ktoré jej prideliuje ústava, rôzne právne akty alebo nariadenia prezidenta.

Na čele vlády stojí predseda, ktorý organizuje prácu vlády a rozdeľuje funkčné zodpovednosti medzi jej členov. Jeho osoba zastupuje vládu v styku s prezidentom republiky, parlamentom, ústavnou radou, najvyšším súdom a inými štátnymi orgánmi ako aj v medzinárodných vzťahoch. Prezidentovi republiky je podriadený vo viacerých oblastiach, vrátane zloženia vlády, predkladania výsledných kandidátov na vymenovanie členov vlády a tiež prepúšťania jej členov, ktorí nesúhlasia s uskutočňovanými vládnymi politikami alebo ich riadne nevykonávajú.⁴⁴

Zákonodarným orgánom v krajine je podľa ústavy republiky dvojkomorový parlament. V roku 1995 sa konalo v Kazachstane národné referendum, na základe ktorého bola prijatá nová ústava Kazašskej republiky. Jej hlavným zámerom bolo eliminovanie nedostatkov, ktoré boli príznačné pre predchádzajúcu štruktúru štátu. Parlament v nej bol uznaný za najvyšší orgán zákonodarnej moci a jeho dovtedajší jednokomorový predchodca bol nahradený novým dvojkomorovým parlamentom. Táto nová podoba parlamentu bola príležitosťou pre krajinu posunúť kvalitu prijímaných zákonov na vyššiu úroveň.⁴⁵

⁴³ Press service of the Prime Minister of the Republic of Kazakhstan. *About Government*. [online]. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <https://primeminister.kz/en/government/about>

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Mazhilis of the Parliament of the Republic of Kazakhstan. *History of Mazhilis*. [online]. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <http://www.parlam.kz/en/mazhilis/history?id=history>

Parlament je zložený z hornej a dolnej komory. Horná komora, Senát, pozostáva celkovo zo 47 členov. Každý región krajiny, mestá s národným významom a hlavné mesto, Nur-Sultan, sú zastúpené dvomi predstaviteľmi, ktorí sú zvolení v nepriamom hlasovaní. Zvyšných 15 predstaviteľov vymenúva prezident republiky.⁴⁶

Dolná komora, Mazhilis, je zložená zo 107 poslancov, z toho je 98 zástupcov volených v parlamentných voľbách a zvyšných deväť volí Zhromaždenie národa Kazachstanu⁴⁷. Zhromaždenie je inštitúciou s ústavným statusom, ktorej hlavné zameranie je smerované na medzietnické vzťahy. Funkčné obdobie dvoch komôr sa líši, pričom poslanci dolnej komory zastávajú svoj úrad päť rokov a poslanci Senátu až šesť rokov. Kandidáta na post predsedu jednej aj druhej komory parlamentu nominuje sám prezident a nasledovne prebieha voľba prostredníctvom tajného hlasovania v Senáte či Mazhilise.⁴⁸

Na základe uvedeného rozdelenia štátnej moci môžeme povedať, že prezident Kazašskej republiky naozaj predstavuje najvyššieho politického zástupcu a má rozsiahle pole pôsobnosti, prostredníctvom ktorého riadi krajinu. Okrem iných právomocí, ktoré mu prináležia, má vo svojej kompetencii výber či vymenovávanie predstaviteľov všetkých dôležitých postov, ktoré stoja za legislatívnou či exekutívnou mocou v krajine. Práve on stojí za vytvorením orgánu výkonnej moci, jednotlivých ministerstiev, z ktorých je zložený a v jeho kompetencii je aj zrušenie či ovplyvňovanie ich činnosti. Je autoritou, ktorá ovplyvňuje kompozíciu vlády, vymenúvanie, ale aj odvolávanie jej členov. Právomoci prezidenta zasahujú aj do zákonodarnej zložky moci, tým že okrem iného nominuje kandidátov na predsedu hornej aj dolnej komory parlamentu.

⁴⁶ SÉNAT. *The Kazakhstan Senate*. [online]. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <http://www.senat.fr/senatsdumonde/english/kazakhstan.html>

⁴⁷ Official Website of the First President of the Republic of Kazakhstan- Elbasy Nursultan Nazarbayev. *Assembly of the People of Kazakhstan*. [online]. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <https://elbasy.kz/en/assembly-people-kazakhstan>

⁴⁸ Electronic government of the Republic of Kazakhstan. 2019. *Legislative power of the Republic of Kazakhstan*. [online]. 2019. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: https://egov.kz/cms/en/information/state_agencies/legislative_authority

2 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania

Za primárny cieľ našej práce sme si stanovili analyzovanie jednotlivých faktorov, ktoré v 21. storočí pôsobili negatívne na vývoj politického systému Kazachstanu smerom k demokracii. Kazachstan je bývalá krajina Sovietskeho zväzu s pozoruhodným ekonomickým vývojom, ktorý dosiahla od čias získania svojej nezávislosti. Je významným partnerom mnohých západných mocností a je bohatý na strategické suroviny. Nemožno však dovoliť, aby tieto jeho prednosti zatienovali nedostatky politického systému, ktorý skôr slúži politickej elite než svojim občanom. Síce má podstatu demokracie zakorenenú v ústave, no konanie jej najvyšších vládnych predstaviteľov, ale aj nižších vládnych štruktúr demokratickému systému nezodpovedá. Pokladáme preto za dôležité zamerať sa na aspekty, ktoré predstavujú prekážky smerom k demokratickejšiemu systému.

Aby sme mohli naplniť stanovený hlavný cieľ práce, vytýčili sme si aj čiastkové ciele, ktoré nám napomáhali v sledovaní nášho zámeru. Sú nimi:

- teoretické vymedzenie politických systémov a ich kategorizácia,
- ohraničenie jednotlivých druhov politických systémov na základe rozdelenia moci v štáte a úrovne demokracie,
- zameranie sa na vývoj Kazachstanu po získaní nezávislosti, z politickej, hospodárskej a etnickej stránky,
- charakteristika politického systému Kazachstanu na základe prerozdelenia moci medzi jednotlivé zložky systému,
- skúmanie postavenia prvého prezidenta Kazachstanu, Nursultana Nazarbajeva, ako ťažiska celého systému krajiny, jeho praktík a ovplyvňovanie politickej scény v Kazachstane v tomto storočí.

Prvým krokom pred začatím písania práce bolo naštudovanie si teórie o politických systémoch, ich delenie a jednotlivé druhy, aby sme lepšie pochopili problematiku politického systému vo vybranej krajine. Prostredníctvom syntézy sme si utvorili celistvý systém poznatkov a na základe analytického myslenia sme vypracovali štruktúru práce. Získané všeobecné vedomosti sme využili na vypracovanie teoretickej časti a poslúžili nám aj ako podklad pre konkrétne zameranie sa na politický systém v Kazachstane a jeho problematický vývoj.

V praktickej časti práce sme najviac využívali analýzu, prostredníctvom ktorej sme skúmali jednotlivé faktory ovplyvňujúce politický systém Kazachstanu. Pri skúmaní výsledkov prezidentských volieb za roky 2005, 2011 a 2015 sme v empirickej časti práce využili metódu komparácie. Prostredníctvom nej sme porovnali výsledky prezidentských volieb v nami vybraných krajinách - USA, Turkmenistane a Kazachstane. Na základe tejto použitej metódy sme poukázali na výrazne odlišné výsledky prezidentských volieb v tomto storočí v Kazachstane a Turkmenistane v porovnaní s demokratickými Spojenými štátmi americkými. Porovnanie sme využili aj pri sledovaní obsadzovania kresiel v parlamente jednotlivými politickými stranami od roku 2004 až po súčasnosť. Pomocou dedukcie sme na základe uvedených poznatkov o problémoch v systéme Kazachstanu vyvodili záver, že nie je demokratickou krajinou.

V našej práci sme využívali rozmanitú zahraničnú aj domácu literatúru. Pri skúmaní Kazachstanu a neho týkajúcej sa problematiky nám boli nápomocné skôr zahraničné publikácie, kvôli nedostatku zdrojov k téme v domácom jazyku. Počas písania práce nám boli oporou rôzne knižné publikácie, odborné a analytické články a štúdie.

3 Výsledky práce a diskusia

Moc Kazachstanu a medzinárodné uznanie ako významného svetového partnera vychádza najmä z jeho geografických predností. Čo sa týka rozlohy, patrí medzi prvých desať najväčších štátov na svete. Nemožno taktiež opomenúť jeho dôležitú polohu medzi dvomi významnými svetovými mocnosťami, Ruskom a Čínou a jeho veľké bohatstvo nerastných surovín. Tieto prednosti zatiaľ nespôsobujú výrazné odlišnosti od európskej kultúry a krajiny hlásajúce demokraciu, ako USA a európske zoskupenie 27 krajín, nekritizujú nahlas Kazachstan za jeho autoritatívny systém riadenia krajiny a pristupujú k nemu zhovievavo. Nevývijajú veľký tlak na obrátenie sa krajiny k demokracii, len ho k tejto myšlienke navádzajú.⁴⁹

Podľa demokratického indexu, ktorý hodnotí krajiny na základe porovnania kľúčových oblastí - volebného procesu, pluralizmu, fungovania vlády, účasti občanov na politickom dianí, politickej kultúry v krajine a úrovni slobody občanov, môžeme krajiny rozdeliť na tie s úplnou demokraciou, štáty s odchýlkami od demokracie, hybridným alebo autoritatívnym režimom. Kazachstan v hodnotení indexu získal za rok 2019 veľmi nízke skóre a zaradil sa na 139. priečku medzi krajiny s autoritatívnym režimom, z celkových 167 hodnotených krajín.⁵⁰

V teoretickej časti práce sme si priblížili znaky, ktoré sú charakteristické pre nedemokratické systémy. Na to, aby sa krajina vychyľovala od demokratického ideálu nemusia v nej byť tieto znaky prítomné všetky naraz. Keď upriamime pozornosť na nami rozoberanú krajinu, Kazachstan, môžeme poukázať na niekoľko elementov, ktoré nie sú v súlade s demokratickými systémami. Hoci má krajina v ústave oficiálne zakotvené, že je demokraciou, procesy a praktiky, ktoré môžeme pozorovať naprieč celou históriou nezávislého Kazachstanu sa od tejto skutočnosti značne vychyľujú.

Na základe uvedených teoretických znakov môžeme vidieť, že moc v Kazachstane je nielen sústredená v rukách veľmi úzkeho okruhu vyvolených jedincov, ale možno tvrdiť, že politický systém Kazachstanu bol od počiatku jeho nezávislosti postavený na jedinej osobnosti. Prezident zohráva v systéme veľmi významnú úlohu, keďže sa krajina radí

⁴⁹ PRESSBURG, A. P. 2007. Kazachstan nechce byť len „-stanom“. In: *Trend: týždenník o ekonomike a podnikaní*, 2007, č. 33, s. 20-21.

⁵⁰ The Economist Intelligence Unit. 2019. *Democracy Index 2019: A year of democratic setbacks and popular protest*. [online]. 2019 [Citované 14.05.2020]. Dostupné na internete: <http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy-Index-2019.pdf&mode=wp&campaignid=democracyindex2019>

medzi tie s prezidentským politickým systémom. Prvému prezidentovi Kazachstanu sa však podarilo získať oveľa väčšiu moc, akou disponujú hlavy štátu v iných demokratických krajinách s prezidentským systémom. Tak ako to uvádza teória, nemožno poukázať na protizákonnosť týchto skutočností, pretože jeho akumulácia moci bola vykonaná prostredníctvom ústavy a jednotlivých ústavných dodatkov.

Ďalším znakom nezlučiteľnosti s demokratickým režimom je podpora vládnuceho subjektu mocnou politickou stranou. Nursultan Nazarbajev mal vždy na svojej strane zákonodarný orgán krajiny. Odhliadnuc od toho, že značný počet zástupcov hornej komory parlamentu vymenúva on sám, Mazhilisu v prevažnej časti 21. storočia dominovala jeho vlastná strana občas za prítomnosti aj iných, no stále jemu podporných strán pri takmer žiadnej opozícii.

V demokratickej krajine sa dbá na dodržiavanie základných ľudských práv a slobôd. V Kazachstane došlo v súasných dejinách k viacerým porušeniam týchto práv či už to bolo prostredníctvom ovplyvňovania a zastrasovania pri voľbách, zasahovania do informačných médií, obmedzovania tlače alebo zabraňovania vyjadrovaniu odporu. Napriek tomu, že je v krajine uzákonené volebné právo občanov, voľby nemajú charakter podobný západným krajinám a nespĺňajú medzinárodné štandardy.

O tom či opozícia v Kazachstane existuje alebo neexistuje je možné polemizovať. O tom, že je veľmi slabá, utláčaná a takmer mimo politického diania už nemožno. V novom tisícročí evidovala krajina viaceré opozičné politické strany, ale boli obmedzované, z volieb vytláčané a rôznymi spôsobmi sa bránilo v ich realizácii.

Nasledujúcu časť práce budeme venovať analýze vybraných problémov nedemokratického charakteru, ktoré sa v krajine vyskytovali v 21. storočí. Ich prítomnosť predstavuje určitú bariéru v politickom vývoji už niekoľko desaťročí. Nami vybrané faktory s negatívnym vplyvom na vývoj politického systému v krajine, sú nasledujúce:

- prezident ako jadro politického systému krajiny,
- ústavné zmeny v prospech koncentrácie moci prezidenta,
- prezidentské a parlamentné voľby, a ich legitimita,
- stranícky systém v krajine a dominujúca politická strana,
- postavenie opozície,
- ovplyvňovanie a manipulácia masmédií.

3.1 Hlava štátu- jadro politického systému

3.1.1 Prvý prezident Kazašskej republiky

Otec alebo vodca národa. Takto v Kazachstane volajú Nursultana Abiževiča Nazarbajeva, ktorého vláda začala v roku 1989, v čase, keď bola krajina ešte súčasťou ZSSR. V danom roku sa N. A. Nazarbajev stal prvým tajomníkom Komunistickej strany a o rok na to bol zvolený za prezidenta krajiny. Po získaní nezávislosti Kazachstanu bol znovuzvolený do prezidentského kresla. Od vtedy sa stal absolútnym vládcom a vo svojich rukách koncentroval rozsiahlu moc. Zo šéfa Komunistickej strany, sa postupne stal ekonomický reformátor. Zmodernizoval krajinu, prilákal zahraničných investorov a urobil z Kazachstanu energeticky významný štát. Súčasne však potláčal opozíciu a praktizoval vládu nezlučiteľnú so základnými piliermi demokracie. Takmer 30 rokov vládol štátu s jednou dominantnou politickou stranou. Sústredil sa na ekonomickú reformu krajiny, zatiaľ čo odolával demokratizácii politického systému. Svojich občanov vždy ubezpečoval, že stabilita v krajine je dôležitejšia než zmena či demokracia.

Forma autoritatívnej vlády, ktorú praktizoval bola miernejšia v porovnaní so susednými krajinami, ako je Turkmenistan a Uzbekistan, ale napriek jeho uznaniu za udržiavanie stability a etnického mieru v Kazachstane, je kritizovaný za potlačanie nesúhlasu a odsúvanie opozície z politickej scény. Za celé desaťročia vlády, Nursultanova moc enormne vzrástla a jeho bezpečnostné zložky vykonali viaceré zverstvá proti občanom.⁵¹

Navzdory uvedeným skutočnostiam, je uznávaný vďaka prosperite a modernizácii, ktoré krajine zabezpečil hlavne využitím veľkých zásob nerastných surovín Kazachstanu. Sú mu pripisované zásluhy za pozoruhodný ekonomický rast, ktorý dosahovala krajina v prvom desaťročí nového milénia. Chopil sa rôznych projektov, vrátane Astany, futuristického hlavného mesta, ktoré dal vybudovať v roku 1997.

Oblúbený je najmä medzi obyčajnými ľuďmi, ktorí ho uznávajú nie len za modernizáciu krajiny, ale aj nastolenie súladu medzi jednotlivými etnikami a stabilitu, ktorá nastala v Kazachstane po ekonomických výkyvoch v 90-tych rokoch minulého storočia. Zostal silným partnerom Ruska, zatiaľ čo rozvíjal spoluprácu so západom a snažil

⁵¹ ROTH, A. 2019. *Kazakhstan president Nazarbayev steps down after 30 years in power*. [online]. 19.03.2019 [Citované 17.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/19/kazakhstan-president-nursultan-nazarbayev-steps-down-after-30-years-in-power>

sa uspokojiť rastúci ekonomický záujem Číny v regióne. Populárny bol aj na medzinárodnej scéne a medzi jeho podporovateľov patril aj bývalý britský premiér Tony Blair. Aktivisti bojujúci za ľudské práva ale tvrdia, že jeho podpora pramenila z propagandy a ovplyvňovania masmédií.⁵²

Prezident je najvyšším predstaviteľom štátnej moci v krajine. Svojou mocou ovládal počas svojho vládnutia všetky tri zložky politického systému v Kazachstane. Bol znovuzvolený za prezidenta v rokoch 1999, 2005, 2011 a 2015 a každými voľbami dosahoval vyšší výsledok. Svoje funkčné obdobie si predlžoval nie len prostredníctvom volieb, ktoré neboli v súlade s demokratickým poriadkom spoločnosti, ale aj ústavných reforiem. Nová ústava, prijatá v roku 1995 prešla počas jeho vlády viacerými zmenami a doplneniami. Každé voľby počas jeho vlády boli kritizované zahraničnými pozorovateľmi a následne vyhodnotené ako zavádzajúce a nespĺňajúce medzinárodné štandardy.

Až do začiatku nového storočia, presnejšie do roku 2001, sa prezident výrazne neangažoval do obmedzovania činnosti v oblasti politiky. Aj predtým bola opozícia mierne vytláčaná z volieb a boli vykonávané opatrenia ovplyvňujúce politické dianie, ale v tomto roku nastala ďalšia zmena. Priamo súvisela so vznikom nového reformného spoločenstva, nazývaného Demokratická voľba Kazachstanu (ďalej len „DVK“). Od tohto okamžiku sa pristúpilo v krajine k razantným krokom na politickej scéne. Počas nadchádzajúcich rokov prišlo záhadne o život násilným spôsobom viacero významných členov opozície.⁵³ Zamanbek Nurkadilov, bývalý minister a starosta Almaty, vstúpil do opozície a stal sa členom hnutia For a Just Kazakhstan. Verejne kritizoval prezidenta a obvinil vládu z korupcie. V roku 2005 bol nájdený mŕtvy vo svojom dome, po záhadnej smrti. Na základe vyšetrovania bolo vyhlásené, že spáchal samovraždu. To však prišlo nevysvetliteľné opozícii, keďže mal dve strelné rany v hrudi, jednu v hlave a stalo sa to tesne pre prezidentskými voľbami. Označili tento čin za odstránenie člena opozície z politických dôvodov. Napriek tomu, že vláda nejakú spojitosť odmietla, všetky znaky nasvedčovali Nazarbajevovmu úsiliu udržať si neobmedzenú moc.⁵⁴

⁵² AFP. 2019. *Nursultan Nazarbayev: Kazakhstan's authoritarian modernizer*. [online]. 19.03.2019 [Citované 18.03.2020]. Dostupné na internete: <https://today.rtl.lu/news/world/a/1322526.html>

⁵³ New East network. 2014. *Post-Soviet world: what you need to know about Kazakhstan* [online]. 09.06.2014 [Citované 22.02.2020]. Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com/world/2014/jun/09/sp-post-soviet-world-need-to-know-kazakhstan>

⁵⁴ CHEESEMANN, N. - KLAAS, B. 2018. *How to Rig an Election*. Veľká Británia: TJ International Ltd, 2018. s. 93

Za politickú vraždu bol označený aj útok na Altynbek-a Sarsenbaiuly⁵⁵, opozičného lídra a kritika Nazarbajeva, ktorý bol spáchaný útočníkmi bojovej jednotky Kazašskej národnej bezpečnostnej služby v roku 2006. Útočníci boli síce odsúdení, ale opozícia poukazovala na prepojenie s ďalšími vysokopostavenými úradníkmi, ktorý sa vyhli vyšetrovaniu.

Podporoval rodinkárstvo, svoje dcéry a zaťov poveril spravovaním kľúčových oblastí ekonomiky. Okrem toho, jemu blízky ľudia, ktorí ho podporovali, mali prístup k preferenčnému zaobchádzaniu a čerpali z jeho moci. Je však ľahké vypadnúť aj z jeho dôvery. To sa stalo jeho predtým obľúbenému zaťovi Rakhatovi Aliyevovi, ktorý bol obvinený zo zapletenia do bankových podvodov a únosu bývalých zamestnancov kazašskej banky Nurbank, ktorej bol jedným z najdôležitejších akcionárov. Aliyev odišiel náhle po poukázaní na jeho osobu do Viedne a následne požiadal o azyl. Tvrdil, že obvinenia proti nemu boli nepravdivé a boli výsledkom Nursultanovej intolerancie konkurentov. Krátko pred udalosťami sa mal pred prezidentom vyjadriť, že by chcel viesť krajinu demokraticky a po skončení jeho volebného obdobia sa chcel v roku 2012 uchádzať o post prezidenta. Tiež poukazoval na bývalého premiéra Akezhana Kazgehaldina, politického rivala Nazarbajeva, ktorý bol obvinený z korupcie a utiekol nakoniec do Londýna.⁵⁶

Za jeho vlády sa Kazachstan stal na konci prvej dekády 21. storočia prvou krajinou bývalého sovietskeho bloku, ktorá predsedala Organizácii pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe⁵⁷ (ďalej len „OBSE“). Počas svojho predsedníctva upriamoval pozornosť na boj proti terorizmu a záležitosti rozvoja, zatiaľ čo sa zástupcovia krajiny vyhýbali kritike smerovanej na otázky demokracie Kazachstanu.

V roku 2007 parlament schválil zákon, z ktorého vychádza doživotné ponechanie všetkých výsad a záruk, aj po jeho odchode z funkcie a právo nominovať svojho následníka. Nazarbajev ako prvý prezident Kazachstanu disponuje imunitou. Nemôže byť stíhaný za skutky vykonané počas výkonu svojej moci prezidenta a ani po ich skončení alebo byť zadržaný, zatknutý či podrobený vyšetrovaniu. Rozšírenie právomocí prezidenta krajina obhajovala tým, že je to primerané modelu krajiny v Strednej Ázii a najprv je

⁵⁵ BERGNER, J. T. 2008. *Country Reports on Human Rights Practices for 2008: Vols. I and II: Joint Committee Print, U. S. House of Representatives and U. S. Senate*. [online]. [S.l.]: DIANE Publishing, 2008. [Citované 30.04.2020] Dostupné na internete:

https://books.google.sk/books?id=NqlkQz68_fgC&pg=PA2345&lpg=PA2345&dq=Altynbek-a+Sarsenbaiuly+death&source=bl&ots=_uKkgISbBm&sig=ACfU3U0GnUvfe7pV4_EsJSqAdNa--nITZQ&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwiClaKU97zpAhWQMewKHUIqBvEQ6AEwD3oECBMQAAQ#v=onepage&q=Altynbek-a%20Sarsenbaiuly%20death&f=false s. 2345

⁵⁶ BARNES, H. 2007. *Kazakhstan's feuding first family*. [online]. 05.07.2007 [Citované 02.05.2020]. Dostupné na internete: <https://www.newstatesman.com/politics/2007/07/kazakhstan-aliyev-president>

⁵⁷ OBSE je organizácia, ktorá sa zameriava na bezpečnosť v širokom rozhraní, vrátane ekonomickej, environmentálnej, politicko-vojenskej bezpečnosti a ľudských práv.

potrebné sa zamerať na zlepšenie ekonomických faktorov, po ktorých príde rad na demokraciu. Následne mu bol v roku 2010 udelený titul „Prvý prezident Kazašskej republiky- vodca národa“ ako zásluha za vynikajúci vývoj, ktorý priniesol nezávislému Kazachstanu. Stalo sa tak na základe schválenia ústavného zákona parlamentom, ktorý dopĺňa Ústavný zákon o prvom prezidentovi Kazašskej republiky.⁵⁸ Z neho ďalej vychádza ponechanie všetkých výsad a záruk, aj po ukončení prezidentovej funkcie. Nevzťahujú sa na neho žiadne obmedzenia týkajúce sa prezidentských volieb a počas celého svojho života má právo sa obrátiť na občanov alebo zodpovedné orgány s iniciatívami týkajúcimi sa kľúčových oblastí rozvoja, politiky a zahraničnej bezpečnosti. Môže sa doživotne zúčastňovať na dôležitých diskusiách vlády, viesť Zhromaždenie národu Kazachstanu, byť členom Ústavnej rady a Bezpečnostnej rady Kazachstanu. Z daných ustanovení tiež vychádza, že kľúčové otázky domácej aj zahraničnej politiky by sa mali vždy s ním prekonzultovať, ako s prvým prezidentom Kazašskej republiky. Protizákonná je hocijaká urážka jeho cti a zneuctenie obrázkov či fotografií je trestné.

Počas jeho vlády boli občania Kazachstanu opakovane obeťami porušovania ľudských práv. Ľudia boli zatýkaní bez oprávnenia a podozriví boli po zadržaní často krátko mučení. Medzi najdiskutovanejšie incidenty patrí útok z roku 2011 v meste Zhanaozen. V rozhovore s kazašským politickým analytikom, Galymom Ageleuovom, boli odhalené mnohé skutočnosti o útoku a výraznom porušení ľudských práv, zatiaľ čo zodpovedné úrady neboli adekvátne potrestané.⁵⁹ Protesty nespokojných pracovníkov ropnej spoločnosti trvajúce mesiace vyvrcholili v decembri toho roku v čase konania osláv pri príležitosti výročia nezávislosti a policajné zložky začali strieľať na občanov, protestujúcich aj neprotestujúcich. Je otázne, koľko bolo v skutočnosti obetí. Oficiálne sa uvádza 16 mŕtvych a približne 100 zranených, ale ochrancovia práv hovoria, že čísla boli viacnásobne vyššie. Hneď po incidente vyhlásil prezident mimoriadny stav v štáte a stovky mužov bolo zadržaných a bitých. Úrady vydali vyhlásenie, že zložky len reagovali na prvotné útočné kroky zo strany protestujúcich, avšak videozáznamy existujúce z tejto tragickej udalosti potvrdzujú, že ozbrojené zložky strieľali priamo do ľudí bez vážneho dôvodu. Na základe toho, bolo zadržaných pár osôb, ktoré mali niesť zodpovednosť za útok a boli im udelené malé tresty. Ochrancovia ľudských práv však poukazujú na

⁵⁸ Ústavný zákon Kazašskej republiky z 20. júla 2000, č. 83-II o prvom prezidentovi Kazašskej republiky- vodcovi národa (s dodatkami a úpravami zo 14.06.2010)

⁵⁹ ODR. 2020. *They shot to kill: the massacre of Kazakhstan's striking oil workers, eight years on*. [online]. 13.01.2020 [Citované 30.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/they-shot-to-kill-the-massacre-of-kazakhstans-striking-oil-workers-eight-years-on/>

spojitosti vo vyššej línii úradov, ktoré sa vyhli stíhaniu. Mnoho občanov, ktorí boli zadržaní a vystavení súdnemu procesu po tomto tragickom incidente, boli opäť policajnými zložkami bití a mučení.

V marci v roku 2019 N. Nazarbajev oznámil, že zo svojej funkcie odstupuje a prenecháva úrad mladšej generácii. Svoje možné odstúpenie z funkcie naznačoval už pred voľbami v roku 2015, ale nakoniec vo svojom úrade zotrval a svoje rozhodnutie odôvodnil tým, že sa chce ešte zamerať na ekonomické výzvy, ktoré pred Kazachstanom stoja. Krátko predtým, než odstúpil zo svojej funkcie, rozpustil vládu, kvôli jej neschopnosti efektívne sa zamerať na ekonomické problémy v krajine a napraviť ich. Tomu či jeho odstúpenie znamenalo reálny odchod z politickej scény sa budeme venovať v poslednej kapitole našej práce. Avšak skutočnosti, na ktoré sme už vyššie poukázali týkajúce sa jeho doživotných práv a členstiev v jednotlivých orgánoch, tomu veľmi nenasvedčuje.

3.1.2 Ústavné zmeny

Po roku 2000 bolo v Kazachstane prijatých viacero reforiem, ktoré boli cielené na zlepšenie politického systému, ale zároveň aj upevnenie moci prvého prezidenta Kazachstanu. Prvou takouto reformou politického systému v novom tisícročí boli zmeny v ústave z roku 2007, ktoré boli prijaté sčasti so zámerom upokojenia medzinárodných obáv týkajúcich sa nezrovnalostí v prezidentských voľbách, ktoré sa konali dva roky pred tým. Zmena ústavy bola prijatá s dvojakým úmyslom. Prvým bola snaha o vykonanie všeobecnej reformy v politickom systéme a druhým bolo úsilie Kazachstanu stať sa predsedníckou krajinou OBSE v nadchádzajúcich rokoch.⁶⁰

Pred prijatím doplnení ústavy prezident vyhlásil, že kľúčovým pre túto reformu je ponechanie prezidentského systému v krajine, vytvorenie rovnováhy na úrovni rozhodovania a zjednotenie všetkých dôležitých politických síl. V máji v roku 2007 boli oznámené doplnenia ústavy, ktoré by mali vo veľkej miere posilniť právomoci parlamentu a transformovať dovtedajší politický systém. Hlavným cieľom týchto zmien bolo nastoliť moderný demokratický systém, ktorý bude efektívne riadiť spoločnosť a krajinu, zatiaľ čo bude zachovaná politická stabilita a budú dodržiavané ústavné práva a slobody všetkých

⁶⁰ OECD. 2014. *Kazakhstan: Review of the Central Administration*. [online]. [S.l.]: OECD Publishing, 2014. [Citované 01.05.2020] Dostupné na internete: https://www.oecd-ilibrary.org/governance/kazakhstan-review-of-the-central-administration_9789264224605-en. 380 s. ISBN 978-92-64-22460-5

občanov.⁶¹ V nasledujúcom prehľade zhrnieme oblasti, ktorých sa doplnenia ústavy dotýkali.

Tabuľka č. 3 Zmeny na základe doplnenia ústavy z roku 2007

Zmeny v politickom systéme založené na ústavných doplneniach z roku 2007	zníženie volebného obdobia prezidenta z predchádzajúcich sedem na päť rokov
	zvýšenie počtu poslancov v Mazhilise na 107
	nárast počtu zástupcov v Senáte na 47
	upevnenie úlohy politických strán
	lepšia úroveň súdneho systému
	rozvíjanie miestnej samosprávy
	posilnenie úlohy Zhromaždenia národa Kazachstanu
	intenzívnejší rozvoj občianskych inštitúcií
	zlepšenie systému zameraného na ochranu ľudských práv

Zdroj: Vlastné spracovanie

Bol zvýšený počet poslancov v hornej komore, ktorí sú menovaní prezidentom zo sedem na pätnásť, aby bolo zabezpečené širšie pokrytie záujmov rôznych kultúr a celej spoločnosti. Súhrnne tak pôsobí v Senáte 47 zástupcov. V dolnej komore parlamentu sa zvýšil počet poslancov na 107. 98 poslancov Mazhilisu je volených prostredníctvom všeobecných, rovných, priamych a tajných volieb a deviatich určuje Zhromaždenie národa Kazachstanu. Celkovo sa tak zvýšil počet miest v parlamente o 38. Tento prístup zvyšovania počtu zástupcov v parlamente môže byť videný aj ako úsilie o vytvorenie väčšieho parlamentu proporčne úmerného rozsiahlemu obyvateľstvu Kazachstanu.

Medzi hlavné ciele politickej reformy patrilo aj posilnenie úlohy politických strán vo voľbách, ktoré boli pred tým založené prevažne na voľbe jednotlivých kandidátov. So zámerom dosiahnutia tohto cieľa bol v krajine zavedený pomerný volebný systém⁶². Vo voľbách do dolnej komory parlamentu bol využitý už v minulosti, ale bolo ním volené len veľmi malé percento zástupcov parlamentu. Od roku 2007 sa ním malo voliť všetkých 98 poslancov Mazhilisu. Tento systém volieb je využívaný v mnohých demokratických krajinách po celom svete a mal by lepšie odzrkadľovať vôľu občanov.

⁶¹ SARSEMBAYEV, Marat A. 2008. *Parliamentary Reform in the Republic of Kazakhstan*. [online]. 2008 [Citované 03.05.2020]. Dostupné na internete: <https://ifsh.de/file-CORE/documents/yearbook/english/07/Sarsembayev-en.pdf>

⁶² Volebný systém pomerného zastúpenia je charakteristický tým, že o hlasy voličov sa neuchádzajú osobitní kandidáti, ale voliči hlasujú prostredníctvom volebnej listiny. Strana následne získava taký počet miest v parlamente, ktorý zodpovedá pomeru dosiahnutých percenta hlasov.

Poslancov mandát je v tomto systéme viazaný k politickej strane, ktorá ho zvolila na svoju kandidátsku listinu. V ústave je stanovené, že ak sa poslanec rozhodne opustiť stranu alebo ho daná strana vylúči, musí sa svojho mandátu následne vzdať. To isté platí v prípade, ak strana prestane fungovať a zanikne.⁶³

Zhromaždenie národa Kazachstanu je dôležitým orgánom a zástupcom rôznych etnických skupín, ktoré žijú v Kazachstane, preto bolo dôležité posilniť jeho kompetencie. Bolo mu poskytnuté právo zvoliť deviatich zástupcov dolnej komory parlamentu.

Reforma predstavovala aj upevnenie právomocí parlamentu vo vzťahu k vláde krajiny. Vláda sa už nezodpovedala len prezidentovi, ale vykonávali nad ňou dohľad aj Senát a Mazhilis. Cieľom tohto prijatého opatrenia bolo zabezpečenie transparentnosti činnosti vlády a poskytnúť obom komorám hmatateľné právomoci, aby bola medzi nimi nastolená rovnováha. Istú rovnováhu a vyváženosť by malo mať aj rozdelenie moci medzi prezidenta a parlament, pretože je to cesta k prijímaniu demokratickejších rozhodnutí.⁶⁴

V Ústave Kazašskej republiky z roku 1995 je zakotvené, že nikto nemôže byť zvolený do úradu prezidenta viac ako dve po sebe nasledujúce obdobia. Toto ustanovenie však neplatí pre prvého prezidenta Kazachstanu na základe doplnenia článku 42 ústavy z roku 2007.⁶⁵

V roku 2010 dolná komora parlamentu podporila návrh konania národného referenda o predĺžení vlády prezidenta Nazarbajeva až do roku 2020 bez potreby konania prezidentských volieb. Vládny úradníci krajiny tento návrh podporili, deklarujúc, že vyhlásenie referenda je menej nákladné ako usporiadanie prezidentských volieb. Návrh dodatku k ústave bol však v roku 2011 zamietnutý ústavnou radou, na základe odvolania sa na nedostatočnú špecifikáciu návrhu. Rozhodnutie ústavnej rady nebolo definitívne, pretože na základe ústavy všetky rozhodnutia rady závisia aj od prezidenta. Nazarbajev odmietol podpísať návrh, zdôrazňujúc potrebu zabezpečenia demokratického vývoja v krajine a namiesto toho vyhlásil predčasné prezidentské voľby na rok 2011. Niektorí analytici tvrdia, že jeho rozhodnutie bolo ovplyvnené negatívnou reakciou zahraničných lídrov na myšlienku referenda.⁶⁶

⁶³ Ústava Kazašskej republiky z roku 1995 so zmenami a doplneniami z roku 2017

⁶⁴ SARSEMBAYEV, M. A. 2008. *Parliamentary Reform in the Republic of Kazakhstan*. [online]. 2008 [Citované 03.05.2020]. Dostupné na internete: <https://ifsh.de/file-CORE/documents/yearbook/english/07/Sarsembayev-en.pdf>

⁶⁵ Ústava Kazašskej republiky z roku 1995 so zmenami a doplneniami z roku 2017

⁶⁶ ROUDIK, P. 2011. *Kazakhstan: Constitutional Amendment and Early Presidential Elections*. [online]. 09.02.2011 [Citované 05.05.2020]. Dostupné na internete: <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/kazakhstan-constitutional-amendment-and-early-presidential-elections/>

V roku 2017 prezident podpísal ďalšie doplnenia ústavy. Podľa jeho slov boli tieto zmeny mierené na posilnenie moci ministrov a ich zodpovednosti v oblasti riadenia ekonomiky a sociálnych otázok a popritom sa mal zväčšiť rozsah kontroly parlamentu nad vládou. V tejto súvislosti pozíciu prezidenta opísal ako najvyššieho dozorca s dohľadom nad distribúciou moci medzi jednotlivé zložky systému.⁶⁷

Veľká časť doplnení ústavy z roku 2017 sa týkala prerozdelenia moci medzi prezidenta, parlament a vládu. Boli cielené na uskutočnenie plánu s názvom 100 konkrétnych krokov národa, ktorý je zameraný na inštitucionálne reformy. Zmeny sa týkali značného posilnenia funkcie parlamentu vo vzťahu k zahraničiu a vláda získala dôležité právomoci v oblasti ekonomiky, čo predstavovalo krok k jej väčšej nezávislosti. Bolo stanovené, že keď novo zvolený Mazhilis začne úradovať, mala by vláda odstúpiť zo svojej funkcie. Ďalšou oblasťou, ktorej sa zmeny dotýkali bol súdny systém, ktorý mal byť zmodernizovaný. Prezident adresoval tieto zmeny ako ďalší krok k modernizácii krajiny s tým, že Kazachstan smeruje k potrebe vyššej úrovne demokracie, ale ponechaný bude prezidentský systém vlády. Novú podobu ústavy videl ako odpoveď na aktuálne výzvy krajiny a jej úsilie stať sa jednou z 30 najrozvinutejších krajín na svete.⁶⁸

Zmeny do veľkej miery zasiahli aj právomoci prezidenta. Prezidenti už nebudú oprávnení vydávať dekréty, ktoré by mali silu zákona. S väčšou nezávislosťou vlády súvisí až 35 prezidentských povinností, ktoré sú prenechané nižšej úrovni vlády. Po týchto zmenách prezident už nebude môcť odvolať rozhodnutia vlády a premiéra, čiže prejde na nich plná zodpovednosť za adaptáciu jednotlivých programov a politík štátu. Prezidentovi však budú naďalej ponechané okrem iného aj právomoci zvoliť ministra vnútra, obrany a zahraničných vecí, spolu s ponechaním role prvého prezidenta Kazachstanu, vodcu národa.⁶⁹

Hoci tieto zmeny naozaj vyzerali ako posun k demokratickejšiemu systému v krajine a obmedzeniu právomocí prezidenta, mnohí analytici a pozorovatelia zostali nedôverčiví. Tvrdili, že okrem posunu v systéme vykonávania vzájomnej kontroly jednotlivých zložiek moci je pre vyššiu úroveň demokracie potrebná prítomnosť skutočnej opozície. Analytici sa zhodli, že dokiaľ vláda nepovolí reálnu opozíciu, aby konkurovala

⁶⁷ RFE/RL. 2017. *Nazarbayev Signs Kazakh Constitutional Amendments Into Law*. [online]. 10.03.2017 [Citované 04.05.2020]. Dostupné na internete: <https://www.rferl.org/a/kazakhstan-nazarbaev-signs-constitutional-amendments/28361743.html>

⁶⁸ ORAZGALIYEVA, M. 2017. *Kazakh President signs amendments to Constitution into law*. [online]. 13.03.2017 [Citované 06.05.2020]. Dostupné na internete: <https://astanatimes.com/2017/03/kazakh-president-signs-amendments-to-constitution-into-law/>

⁶⁹ ABDURASULOV, A. 2017. *Kazakhstan constitution: Will changes bring democracy?* [online]. 06.03.2017 [Citované 06.05.2020]. Dostupné na internete: <https://www.bbc.com/news/world-asia-39177708>

moci, posilnenie parlamentu neposunie demokraciu na vyššiu úroveň, lebo stále budú v parlamente sedieť prezidentovi naklonené strany. Zároveň neexistujú žiadne záruky, že tak, ako bola viacnásobne menená ústava za Nazarbajeva, nebude aj za jeho nástupcu.

Po prijatí zmien mnohí pozorovatelia hovorili o reformách ako o možnom procese prípravy na nástupníctvo prezidenta. O dva roky neskôr prezident Nazarbajev skutočne odstúpil a prenechal funkciu svojmu nástupcovi.

3.1.3 *Prezidentské voľby*

V roku 2005 sa konali prvé prezidentské voľby v Kazachstane v novom tisícročí. Bolo 5 hlavných kandidátov, aj z opozície, no tí nemali veľkú podporu, čo vychádzalo aj z predvolebných prieskumov. Boli to zväčša bývalí poslanci a ministri. Jeden opozičný kandidát mal predsa len značnú podporu. Bol ním Zharmakhan Tuyakbai, ktorý zastupoval opozičné hnutie s názvom „For a Just Kazakhstan“. Bol bývalým poslancom parlamentu a spojencom prezidenta Nazarbajeva. Vo svojom programe mal boj proti korupcii, zavedenie transparentnosti na politickej scéne, preverenie privatizácie, posilnenie právomocí zákonodarného orgánu štátu a v neposlednom rade presunutie hlavného mesta späť do Almaty.⁷⁰

Nursultan Nazarbajev voľby vyhral s nadmerne vysokým skóre, dosiahol až 91,2 % hlasov. Druhý v poradí za ním skončil Tuyakbai, ktorý získal len 6,64 % voličských hlasov. Ten po voľbách verejne vyhlásil, že volebné výsledky boli ovplyvnené podvodom.⁷¹ Volebná účasť občanov bola 76,8 %⁷².

Pri voľbách bolo prítomných vyše 400 pozorovateľov z OBSE, Rady Európy a Európskeho parlamentu. Misia týchto pozorovateľov bola vytvorená na podnet ministerstva zahraničných vecí. Voľby v roku 2005 boli druhé v poradí s viacerými kandidátmi od získania nezávislosti Kazachstanu. Voličom bol síce poskytnutý širší výber,

⁷⁰ BEEHNER, L. 2005. *Kazakhstan's Presidential Elections*. [online]. 02.12.2005 [Citované 24.05.2020]. Dostupné na internete: <https://www.cfr.org/background/kazakhstans-presidential-elections>

⁷¹ European Parliament. 2005. *Report concerning the observation mission to the presidential elections in Kazakhstan 2-5 December 2005*. [online]. 2005 [Citované 20.03.2020]. Dostupné na internete: http://www.epgencms.europarl.europa.eu/cmsdata/upload/c1f28fd4-4502-4489-98d5-da0ca6ba4bdf/Election_report_Kazakhstan_4_December_2005.pdf

⁷² TURNER, B. 2017. *The Stateman's Yearbook 2009: The Politics, Cultures and Economies of the World*. [online]. New York: Palgrave Macmillan, 2017. [Citované 20.03.2020]. Dostupné na internete: https://books.google.sk/books?id=ipPIDQAAQBAJ&pg=PA733&lpg=PA733&dq=2005+presidential+elections+kazakhstan+turnout&source=bl&ots=IER6Tr4Ddp&sig=ACfU3U3Nuv86_-kj0C39_ebJEjUpitua_A&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwjguMqZ5sPpAhVRNOwKHWcOB9EQ6AEwBHoECAkQAQ#v=onepage&q=2005%20presidential%20elections%20kazakhstan%20turnout&f=false. 1608 s. ISBN 978-1-349-74027-7. s.733

ale pozorovatelia potvrdili prítomnosť praktík, ktoré obmedzovali opozíciu. Stretnutia opozície boli narušované, personál opozície bol obťažovaný a okrem iného bol vyvíjaný tlak na spoločnosti zo súkromnej sféry a študentov, aby volili Nazarbajeva. Medzinárodní pozorovatelia vyhodnotili tieto prezidentské voľby ako nespĺňajúce medzinárodné štandardy demokratických volieb.⁷³

V roku 2007 bol pre Nazarbajeva zrušený limit počtu po sebe nasledujúcich volebných období a ako sme spomínali v predchádzajúcej časti, zameranej na reformy, prezident vyhlásil v roku 2011 predčasné voľby namiesto referenda o predĺžení mandátu. Náhle ohlásené voľby zamedzili opozičným kandidátom v príprave kampane alebo nejakých taktických krokov, preto sa ich rozhodla opozícia bojkotovať. Nabádali obyvateľov, aby nešli hlasovať, ale taká významná osobnosť ako bol Nazarbajev nemohol mať nízku volebnú účasť na voľbách, preto jeho pracovníci zapojili všetky sily, aby dosiahli vysokú účasť voličov. Nemal v týchto voľbách ani jedného opozičného protikandidáta a získal až 95,5 % hlasov, pri volebnej účasti 90 %.⁷⁴ Medzinárodní pozorovatelia opäť potvrdili, že nedostatky vo voľbách aj naďalej pretrvávajú a je nevyhnutné prijať reformy v tejto oblasti.

V roku 2015 boli opäť vyhlásené predčasné prezidentské voľby. Obmedzovanie médií a slobody prejavu nepriaznivo pôsobilo na verejné debaty a pre nedostatok reálnej opozície zapojenej do volieb, nemali občania rozsiahle možnosti výberu. Nazarbajev bol zvolený za prezidenta s rekordným počtom hlasov 97,7 %, pri volebnej účasti 95,22 %.⁷⁵ Odhliadnuc od neférového prístupu k opozícii a celkovo k voľbám v Kazachstane, môžeme Nazarbajevovo znovuzvolenie pripísať túžbe voličov po stabilite a bezpečnosti, keďže sa krajina spamätávala z prepádov cien ropy z roku 2014 a zároveň do neho vkladali voliči vieru, že prinesie komplexnú reformu. Existuje viacero faktorov, ktorými môže byť poháňaný jeho úspech. Prvým je jeho popularita medzi občanmi vďaka rozvoju a stabilite, ktoré krajina dosiahla počas jeho vlády. Druhý faktor pomerne súvisí s prvým a sú to obavy z globálnej krízy, ktoré pramenia z geografickej a historickej minulosti Kazachstanu. Dokonca aj voľby v roku 2015 sa konali predčasne, kvôli predpokladom o zhoršení globálnej ekonomickej krízy v roku 2016, kedy sa mali pôvodne konať. Tretí

⁷³ OSCE. 2005. *Presidential Election, 4 December 2005*. [online]. 2005 [Citované 20.03.2020] Dostupné na internete: https://www.osce.org/odihr/elections/kazakhstan/eoms/presidential_2005

⁷⁴ RAHMETOV, A. 2011. *Kazakhstan's Presidential Elections 2011: Nazarbayev Postpones Succession*. [online]. 2011 [Citované 20.03.2020]. Dostupné na internete: https://www.ispionline.it/it/documents/Analysis_51_2011.pdf

⁷⁵ SHOLK, D. 2015. *Understanding Kazakhstan's Politics*. [online]. 05.05.2015 [Citované 20.03.2020]. Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2015/05/understanding-kazakhstans-internal-politics/>

faktor pramení z povahy národa a jej potreby mať silného lídra, ktorý bude strážcom národnej bezpečnosti. V Kazachstane žije viac ako 120 národností a obyvatelia sú mu vďační za územnú celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc.⁷⁶

Na záver by sme chceli porovnať rôzne aspekty volieb prezidenta v Kazachstane za vlády Nazarbajeva s dvomi ďalšími krajinami. Pre toto porovnanie sme si vybrali jednu západnú, demokratickú krajinu- USA, v ktorej tiež funguje prezidentský systém vlády, voľby prezidenta sa konajú každé štyri roky a spĺňajú medzinárodné štandardy pre demokratické voľby. USA nám poslúži ako protiklad k údajom v Kazachstane. Ako druhú krajinu sme si zvolili, Kazachstanu blízky, Turkmenistan. Je to susedná krajina s prezidentským systémom, patrila tiež do bývalého Sovietskeho zväzu a napriek v ústave stanovenej demokracii, je v nej nastolená diktatúra. Krajiny porovnáme v nasledujúcom prehľade.

Tabuľka č. 4 Porovnanie volebných výsledkov USA, Kazachstanu a Turkmenistanu

Krajina	Rok	Volebná účasť (%)	Počet hlasov víťazného kandidáta (%)	Meno zvoleného prezidenta
Kazachstan	2005	76,8 %	91,2 %	Nursultan Nazarbajev
	2011	90,0 %	95,5 %	Nursultan Nazarbajev
	2015	95,2 %	97,7 %	Nursultan Nazarbajev
Turkmenistan	2007	89,2 %	98,7 %	Gurbanguly Berdimuhamedow
	2012	97,1 %	96,0 %	Gurbanguly Berdimuhamedow
	2017	97,3 %	97,7 %	Gurbanguly Berdimuhamedow
USA	2000	52,2 %	47,9 %	George Walker Bush
	2004	56,7 %	50,7 %	George Walker

⁷⁶ Ibid.

				Bush
	2008	58,2 %	52,9 %	Barack Obama
	2012	54,9 %	51,1 %	Barack Obama
	2016	55,7 %	46,1 %	Donald Trump

Zdroj: Vlastné spracovanie

I keď má USA komplikovanejší volebný systém oproti ostatným dvom štátom, môžeme pri pohľade na údaje v tabuľke poukázať na výrazné rozdiely medzi krajinou, ktorá má skutočne zakotvené demokratické princípy, odzrkadľujúce sa aj vo voľbách do prezidentského kresla a krajinami, ktorých systém vykazuje značné nedostatky. Kazachstan a Turkmenistan síce majú pojem demokracie zakotvený v ústave, no môžeme vidieť, že počas tohto storočia vládli v krajinách stále rovnakí prezidenti. V USA sa striedali prezidenti presne po štyroch rokoch, na ktoré je stanovené volebné obdobie prezidenta alebo maximálne po dvoch volebných obdobiach, ako je v ústave zakotvené. Ďalej si môžeme všimnúť, že volebná účasť sa často pohybuje až okolo 100 % v porovnaní s približne o polovicu nižšou v USA a prezidenti Turkmenistanu a Kazachstanu boli zvolení nesmierne vysokým počtom hlasov, čo je v demokratickom systéme s reálnou opozíciou nereálne.

3.2 Vplyv politických strán

Alash Orda bolo prvé politické hnutie v Kazachstane, ktoré sa štruktúrou a charakteristickými črtami podobalo politickej strane. Jeho vznik sa datuje do roku 1917 a bolo predchodcom podobných hnutí, ktoré sa formovali v Kazachstane, keď bola moc ZSSR na ústupe a v krajine panovali oslobodenecké nálady.

Na základe zákona je v Kazachstane zakázané kreovať politické strany, ktorých činnosť by bola založená na náboženskej ideológii, určitom pohlaví alebo etnickom pôvode. V roku 2002 bol prijatý zákon, ktorý určoval, že každá strana musí mať aspoň 50 000 členov na to, aby bola zaregistrovaná. Predstavovalo to výrazné zvýšenie, oproti predchádzajúcim potrebným 3000 členom.⁷⁷

⁷⁷ BOWYER, A. C. 2008. *Parliament and Political Parties in Kazakhstan*. [online] Spojené štáty americké: Central Asia- Caucasus Institute & Silk Road Studies Programm, 2008. [Citované 02.05.2020] Dostupné na

Politické strany sú významnou zložkou Kazachstanu, pretože prostredníctvom nich si občania volia svojich zástupcov do dolnej komory parlamentu. Už niekoľko rokov však politickej scéne dominuje jedna strana a reálne opozičné strany sa takmer neobjavujú, pretože štát má svoje zaužívané metódy, prostredníctvom ktorých opozíciu potláča, zastrahuje či úplne likviduje.

Napriek reforme z roku 2007, ktorá mala okrem iného posilniť aj úlohu politických strán v Kazachstane, v politickej sfére aj v parlamente už mnohé roky vládne strana Nur Otan, ktorého predsedom je sám Nursultan Nazarbajev. Predstavuje najväčšiu stranu súčasného Kazachstanu. Nadradenosť tejto strany spočíva v jej prepojení na prezidenta a takmer neobmedzených zdrojoch, ktorými disponuje. Spomínaná reforma mala zabezpečiť, aby parlament obsadzovali rôzne strany, keďže si mali občania voliť zástupcov parlamentu prostredníctvom volebných listín, ale práve v tom roku po parlamentných voľbách obsadil Mazhilis len Nur Otan so získanou prevažnou väčšinou hlasov.

Tak ako sú vytláčaní z politickej scény prezidentovi konkurenti, obmedzované a utláčané sú aj opozičné politické strany v Kazachstane. Politické strany sú nástrojmi vyvolených, ktorí koncentrujú všetku podporu v prospech jedného lídra s veľkou osobnosťou.

3.2.1 *Dominantný Nur Otan*

Jeho predchodca Otan bol založený v roku 1999 spojením viacerých strán inklinujúcich k prezidentovi. O sedem rokov na to vznikla strana Nur Otan spojením strany Asar, ktorú viedla Nazarbajevova najstaršia dcéra, Dariga, ďalej Poľnohospodárskej strany a Občianskej strany so stranou Otan.⁷⁸ Mali určité ideologické rozdiely, ale ich zjednotenie spočívalo v ich podpore prezidenta a šanci uchádzať sa v nadchádzajúcich voľbách o miesta v parlamente ako jedna silná strana. V roku 2007 sa Nazarbajev stal jej predsedom. Strana mala výbornú organizačnú štruktúru, rozsiahle financie a prepojenie na prezidenta. Tieto faktory ju predurčovali k úspechu. V Kazachstane neexistuje v súčasnosti väčšia politická strana ako Nur Otan, ktorá má takmer trištvrte milióna členov. V jej

internete: https://www.silkroadstudies.org/resources/pdf/SilkRoadPapers/2008_05_SRP_Bowyer_Parliament-Kazakhstan.pdf. 71 s.

⁷⁸ CARNEGIE. 2012. *Background on Nur Otan Party*. [online]. 05.04.2012 [Citované 15.05.2020]. Dostupné na internete: <https://carnegieendowment.org/2012/04/05/background-on-nur-otan-party-pub-47756>

štruktúrach je aj mnoho mladých členov, čo priaznivo vplýva na mladšiu generáciu občanov.

Začiatkom tohto storočia vytvoril v Kazachstane proti korupčný orgán na zaznamenávanie prípadov korupcie, ale dá sa povedať, že Nur Otan vládne na všetkých úrovniach, tak takýto druh orgánu bol vnímaný skôr ako prostriedok na vnútorné čistenie štruktúr strany.⁷⁹

Strana pravidelne sleduje prieskumy, ktoré poukazujú na problematiku ovplyvňujúcu voličov, aby v prípade potreby zmenili smer svojho zamerania.

Za čias ZSSR bola kritika štátu či Komunistickej strany zakázaná, čo sa prenieslo aj do štruktúr systému nezávislého Kazachstanu. Kazašské obyvateľstvo nezvyklo stranu Nur Otan kritizovať a tak ani štát. To jej umožnilo sa držať pri moci bez problémov po celé tie roky. Nedávno sa táto skutočnosť začala do istej miery meniť, ale neželaná kritika štátu či verejné vyzývanie k demokratizácii a pluralizmu je naďalej trestané a sloboda prejavu potláčaná.

Niektorí členovia výrazne odmietajú označenie strany ako „super strana“, ktoré u mnohých navodzuje skutočnosť, že strana disponuje už niekoľko rokov vedúcim postavením na politickej platforme krajiny. Podľa názoru členov strany toto označenie nabáda na spojitosť s Komunistickou stranou bývalého ZSSR a nie s novou modernou stranou nezávislého Kazachstanu.

3.2.2 *Postavenie opozície v podmienkach Kazachstanu*

Politická opozícia je v Kazachstane príliš členitá, jej názory sa líšia v kľúčových otázkach a má vo väčšine prípadov problém s financovaním. Opozičné politické strany sú väčšinou založené na jednotlivých osobnostiach, ktorými sú bývalí predstavitelia vlády alebo parlamentu. Pre možnú väčšiu popularitu by mali svoje zameranie sústrediť skôr na konkrétne politiky pre občanov, ale to je v podmienkach Kazachstanu pomerne komplikované, keďže sa snažia ísť proti súčasnemu systému a v prvom rade im ide o zvrátenie režimu. Napriek týmto nedostatkom a neustálemu potláčaniu opozície zo strany vlády sa na politickej scéne Kazachstanu objavujú aj opozičné politické strany a hnutia. Za súčasného režimu však nie sú veľmi úspešné. Môžeme ich kategorizovať do troch skupín:

⁷⁹ BOWYER, A. C. 2008. *Parliament and Political Parties in Kazakhstan*. [online] Spojené štáty americké: Central Asia- Caucasus Institute & Silk Road Studies Programm, 2008. [Citované 02.05.2020] Dostupné na internete: https://www.silkroadstudies.org/resources/pdf/SilkRoadPapers/2008_05_SRP_Bowyer_Parliament-Kazakhstan.pdf. 71 s.

- pro-prezidentské
- mierna opozícia
- tvrdá opozícia

Z týchto troch skupín sa väčšinou do parlamentu dostanú len tie, ktoré podporujú názory a politiky prezidenta, preto môžeme hovoriť o chýbajúcom pluralitnom zastúpení v zákonodarnom orgáne krajiny.

Od začiatku 21. storočia sa na politickej scéne objavovali viaceré opozičné politické strany. Medzi pro-prezidentské strany, ktoré fungovali v krajine v prvej dekáde tohto storočia patrila strana Rukhaniyat, zameraná na ekonomickú problematiku a sociálne problémy a Strana Patriotov, ktorá hlásala potrebu nastolenia režimu s pevnými demokratickými základmi. Obe sú už k dnešnému dňu nefunkčné.

K miernej opozícii sa radí strana Ak Zhol, avšak svojimi súčasnými postojmi nepredstavuje reálnu opozíciu a možno o nej hovoriť skôr ako o pro-prezidentskej strane. V súčasnosti je aj členom parlamentu a na základe posledných volieb obsadila sedem kresiel v Mazhilise. Podobnou stranou s rovnakým počtom poslancov v parlamente je Communist People's Party, ktorá presadzuje marxisticko-leninistické názory prispôbené dnešnému sociálnemu vývoju. Ďalšou stranou miernej opozície je Kazašská sociálnodemokratická strana Auyt. Zastupuje záujmy vidieckych oblastí a napriek presadzovaniu nevyhnutnosti reforiem v krajine vyjadruje svoju podporu prezidentovým politikám a nebráni sa ani spolupráci. K miernej opozícii sa radila aj strana Adilet, ktorá taktiež už svoju činnosť momentálne nevykonáva.

Tvrdú opozíciu predstavuje strana All-National Social Democratic Party, ktorú založil Zharmakhan Tuyakbai po neúspešnej kandidatúre na prezidenta v roku 2005. Strana o sebe hovorí ako o radikálnej opozícii a hlása potrebu nastolenia demokracie v krajine. Nie je medzi obyvateľmi veľmi obľúbená a politické uznanie zakladateľa strany značne utrpelo po spomínanej prehre v prezidentských voľbách.

Medzi tvrdú opozíciu sa radila aj strana Alga, ktorá mala však dlhoročný problém s registráciou kvôli jej pôvodu. Vznikla zo zakázaného politického hnutia - Demokratická voľba Kazachstanu, ktoré patrilo medzi najmocnejšie opozičné hnutia, než prišlo k jeho úpadku. Registrácia strany bola niekoľkokrát zamietnutá Ministerstvom spravodlivosti na základe rôznych výhovoriek.

K najvýznamnejším opozičným politickým hnutiam, ktoré fungovali v krajine v tomto storočí patrilo už spomínané hnutie Demokratická voľba Kazachstanu, založené v roku 2001. Predstavovalo nový druh hnutia, ktorému sa podarilo rozdeliť

v ekonomických otázkach predtým nedeliteľnú kazašskú elitu. Predstavovalo asi najväčšiu opozičnú výzvu, ktorej prezident čelil v tomto storočí. Hnutie bolo vytvorené predstaviteľmi politickej a podnikateľskej sféry a žiadali vyváženú prezidentovu moc, zavedenie pevného právneho základu krajiny a nezávislého súdnictva. Odpoveď vlády na toto hnutie prišla rýchlo a vtedajší premiér a súčasný prezident, Tokayev, vyzval všetkých zapojených do hnutia a tých, čo nesúhlasia s vládou politikou, aby odstúpili zo svojich funkcií. Niekoľko týždňov neskôr boli všetci členovia hnutia, ktorí zastávali vládne posty nahradení a proti dvom hlavným lídrom hnutia boli vznesené obvinenia a boli následne uväznení. Zahraniční pozorovatelia označili ich súdne procesy za ovplyvnené politikou a pochybné.⁸⁰

Medzi zakázané strany v Kazachstane patria aktuálne dve politické strany. Sú nimi hnutie Demokratická voľba Kazachstanu a Komunistická strana Kazachstanu.

V dnešných podmienkach kazašskej politickej scény nemôžeme hovoriť o pestrej a efektívnej opozícii. Opozičné strany, ktoré sú registrované sú aj tak často podporovateľmi Nazarbajevovho režimu a skutočná opozícia je rôznymi nástrojmi vlády potláčaná do úzadia a odstraňovaná.

3.2.3 *Parlamentné voľby po roku 2000*

Za celú históriu nezávislého Kazachstanu, medzinárodní pozorovatelia ešte ani raz neuznali parlamentné ani prezidentské voľby za férové a slobodné. V tejto časti práce sa zameriame na skúmanie výsledkov parlamentných volieb, ich procesu a konečnému úspechu jednotlivých strán. Na to, aby získali strany kreslá v Mazhilise, musia získať minimálne 7 % voličských hlasov. V roku 2009 bola prijatá modifikácia volebného zákona, ktorá umožňuje získať miesta v parlamente aj strane, ktorá toto percento nezískala. Parlament má vo všeobecnosti v Kazachstane pomerne malé právomoci v porovnaní s exekutívnou zložkou moci a okrem toho mu už dlhé roky dominuje len jedna, prezidentova strana.

Z viac ako desiatich strán uchádzajúcich sa o kreslá v dolnej komore parlamentu v roku 2004, potrebných 7 % hlasov získali štyri strany, pričom najviac hlasov získala strana Otan- 60,61%. Zvyšné hlasy boli rozdelené medzi Ak Zhol, ktorý dosiahol 12,04 %, ďalej Asar s 11,38 % a s najnižším výsledkom- 7,07 %, skončila koalícia Agrárnej

⁸⁰ Ibid.

a Občianskej strany, pod názvom AIST Bloc, ktorá bola vytvorená zámerne pred týmito voľbami. Väčšina zo všetkých kandidujúcich strán sa vyjadrila, že sú naklonené prezidentovi, pričom najväčšiu podporu mu vyjadrovala strana Otan, ktorej mimoriadnym predsedom bol N. Nazarbajev, ďalej strana jeho dcéry, Asar, a koalícia AIST Bloc.⁸¹

Po skončení volieb sa opozícia neúspešne pokúšala napadnúť ich platnosť a vydala prehlásenie, že voľby neprebehli v súlade so zákonom a nemali by byť právoplatné. Nakoniec Mazhilis zostal bez reálnej opozície po tom, ako sa na protest jediný zvolený opozičný kandidát vzdal svojho kresla. Bol ním predstaviteľ strany Ak Zhol a chcel tak vyjadriť celkový nesúhlas s procesom volieb.⁸²

Pred parlamentnými voľbami v roku 2007 boli prijaté zmeny ústavy, ktoré sa priamo dotýkali aj volieb do dolnej komory parlamentu. Zmenil sa nie len počet poslancov parlamentu, ale aj volebný systém. Na základe týchto zmien bol upravený aj volebný zákon, aby korešpondoval so zmenami. Po prijatých zmenách rozpustil prezident Mazhilis a vyhlásil predčasné voľby. Jednotlivé strany boli síce pripravené na účasť vo voľbách, no mali pomerne málo času na prípravu. Okrem ústavných zmien bolo prijaté ďalšie pravidlo, ktoré zamedzovalo formovaniu koalíčných zoskupení pred voľbami. V týchto voľbách sa po prvýkrát uchádzala o kreslá v parlamente aj novovzniknutá strana Nur Otan. Znamenali pre ňu zároveň absolútne víťazstvo. Strana získala až 88,41 %⁸³ hlasov a žiadna iná politická strana neprekročila hranicu požadovaných 7 %. V roku 2007 obsadil Nur Otan všetky miesta v dolnej komore parlamentu.

V roku 2009 bolo prijaté doplnenie volebného zákona, ktoré hovorilo o tom, že ak sa do dolnej komory dostane po voľbách len jedna strana, lebo žiadna iná nezískala potrebné minimum hlasov, tak strana s druhým najvyšším skóre dostane aspoň dve kreslá v Mazhilise. Počet kresiel by mal byť pridelený následne na základe celkového počtu strán, ktoré sa vo voľbách zúčastnili a tiež od percentuálnych výsledkov, ktoré tieto strany dosiahli.⁸⁴

⁸¹ BOWYER, A. C. 2008. *Parliament and Political Parties in Kazakhstan*. [online] Spojené štáty americké: Central Asia- Caucasus Institute & Silk Road Studies Programm, 2008. [Citované 02.05.2020] Dostupné na internete: https://www.silkroadstudies.org/resources/pdf/SilkRoadPapers/2008_05_SRP_Bowyer_Parliament-Kazakhstan.pdf. 71 s. ISBN 978-91-85937-27-1.

⁸² Ibid.

⁸³ ABISHEVA, M. – SHAIMERGENOV, T. [s.a.]. *The 2007 Parliamentary Elections in Kazakhstan: Results and Prospects*. [online]. [s.a.] [Citované 10.05.2020]. Dostupné na internete: https://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_id_93.pdf

⁸⁴ OSCE. 2012. *Republic of Kazakhstan: Early Parliamentary elections 15 January 2012*. [online]. 03.04.2012 [Citované 10.05.2020]. Dostupné na internete: <http://aceproject.org/ero-en/regions/asia/KZ/kazakhstan-final-report-early-parliamentary>

Ďalšie voľby do parlamentu sa konali v roku 2012, kedy sa do Mazhilisu dostali celkovo tri politické strany. Boli predčasné a prezident ich vyhlásil po tom, ako rozpustil dolnú komoru parlamentu. Neprekvapujúco, prezidentova strana Nur Otan získala až 81% hlasov. Ďalej získala miesta v parlamente strana Ak-Zhol, za ktorú hlasovalo 7,5 % voličov a za ňou skončila komunistická strana Communist People's Party of Kazakhstan so získanými 7,2 % hlasov. Volebná účasť na tohtoročných voľbách bola 75,4 %.⁸⁵ Napriek menším zmenám a lepšej administratívnej správe týchto volieb museli pozorovatelia OBSE opäť vyhodnotiť tieto voľby ako nespĺňajúce demokratické štandardy tvrdiac, že skutočnej opozícii bolo bránené v účasti na voľbách. Všetky strany v parlamente boli vyhodnotené ako pro- prezidentské.

V roku 2016 sa síce mali konať voľby aj pôvodne, ale až ku koncu roka. Na podnet parlamentu prezident Nazarbajev predčasne rozpustil dolnú komoru parlamentu a opäť vyhlásil predčasné parlamentné voľby. Bolo to na základe rozhodnutia samotného Mazhilisu, ktorý si tak chcel potvrdiť svoje mandáty v ťažších ekonomických časoch, v ktorých sa krajina ocitla po cenových poklesoch ropy. Z prieskumov vyšlo, že predčasné voľby dávajú voličom väčší pocit istoty, že reformy budú implementované. Väčšinu hlasov získala ako vždy, strana Nur Otan, s celkovým počtom hlasov 82,2 %. Za ňou skončila tak ako v predchádzajúcich voľbách, strana Ak Zhol a dosiahla 7,18 % voličských hlasov. Ako posledná sa do parlamentu dostala opäť strana Communist People's Party of Kazakhstan s celkovým skóre 7,14 %.⁸⁶ Môžeme povedať, že voľby v roku 2016 kopírovali výsledky volieb z roku 2012 len z minimálnymi odchýlkami.

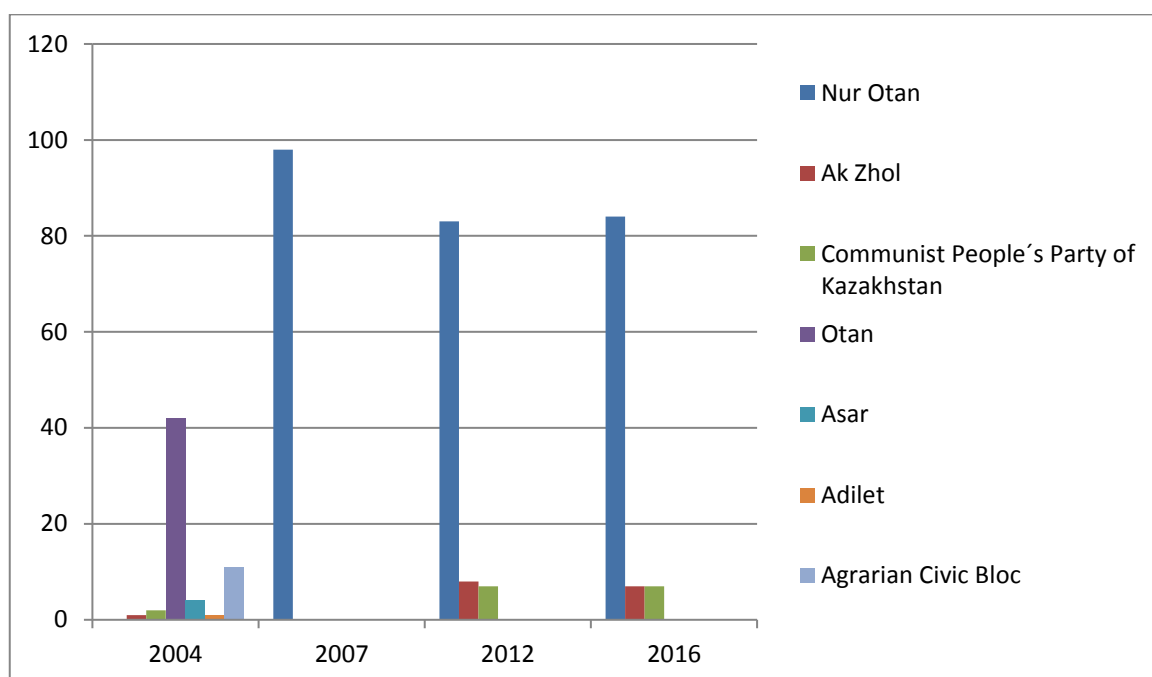
Tieto voľby hodnotili pozorovatelia OBSE pozitívnejšie, deklarujúc viditeľné menšie pokroky, ktoré smerujú k splneniu ich výziev pre demokratickejšie voľby v Kazachstane. Do volieb sa zapojilo šesť politických strán, ale politická rozmanitosť bola stále na pomerne nízkej úrovni. Reformy systému, ktoré boli prijaté v roku 2017 by mohli znamenať zmenu aj pre parlamentné voľby a obsadenosť parlamentu, ale to budeme môcť posúdiť až po ďalších voľbách.

Prostredníctvom nasledovného grafu by sme chceli poukázať na vývoj obsadenosti dolnej komory parlamentu jednotlivými politickými stranami od roku 2004 až po súčasnosť.

⁸⁵ REUTERS. 2012. TABLE- Kazakh parliamentary election final results. [online]. 17.01.2012 [Citované 10.05.2020]. Dostupné na internete: <https://www.reuters.com/article/kazakhstan-election-results-idAFL6E8CH2Z420120117>

⁸⁶ OSCE. 2016. *Republic of Kazakhstan: Early Parliamentary Elections 20 March 2016*. [online]. 27.06.2016 [Citované 10.05.2020]. Dostupné na internete: <https://www.osce.org/odihr/elections/kazakhstan/248781?download=true>

Schéma č. 1 Zastúpenie politických strán v Mazhilise od roku 2004 až po súčasnosť

Uvedený graf potvrdzuje jednoznačnú dominanciu strany Nur Otan v dolnej komore parlamentu po celé roky. Ostatné strany majú veľmi nízke, v roku 2007 dokonca žiadne, zastúpenie v Mazhilise. Jedinou výnimkou je rok 2004, kedy sa volieb ešte Nur Otan nezúčastnil, pretože vznikol až v roku 2006. V parlamente bola v porovnaní s nadchádzajúcimi rokmi väčšia rozmanitosť, ale aj v tom roku dominovala voľbám aj parlamente prezidentská strana Otan a ostatné strany boli naklonené prezidentovi. Napriek tomu, že v rokoch 2012 a 2016 sa v parlamente po boku Nur Otanu objavili aj dve ďalšie strany, ani jedna z nich nepredstavuje pre prezidentovu stranu reálnu opozíciu.

3.3 Ovpływňovanie médií

Masové médiá zohrávajú v súčasnej spoločnosti dôležitú úlohu. Ich veľký význam tkvie v schopnosti ovplyvňovať ľudí, ich správanie, názory a rozhodovanie týkajúce sa rôznych sfér. Oblasť politiky nie je výnimkou. Na základe informácií, ku ktorým majú občania prístup sa formuje ich zmýšľanie a konanie v politických otázkach. Aj napriek úplnej slobode médií v štáte, existujú sprostredkovatelia, ktorý nepodávajú občanom len objektívne, nestranné informácie, ale dôležitá je rôznorodosť a sloboda. Na základe týchto

dvoch faktorov majú ľudia prístup k informáciám z viacerých zdrojov a môžu si tak utvárať vlastný názor a pohľad na skutočnosti.

Médiá v Kazachstane boli počas vlády Nursultana Nazarbajeva vo veľkej miere riadené a kontrolované členmi jeho rodiny alebo vplyvnými podnikateľmi, ktorí boli sympatizantmi režimu. Kritika prezidenta či urážka na cti predstavuje v Kazachstane trestný čin. Vláda už celé desaťročia ovplyvňuje médiá a poskytované informácie, a snaží sa spochybňovať nezávislé médiá. Situácia sa zhoršovala už koncom minulého storočia a v novom tisícročí sa len stupňovala. V ústave Kazachstanu je však zakotvené, že cenzúra je zakázaná a naopak je zaručená sloboda prejavu.⁸⁷ Práva a povinnosti týkajúce sa médií sú ďalej zakotvené v Zákone o masmédiách. Ten stanovuje novinárom povinnosť vykonávať prieskumy a oprávňuje ich k prístupu do vládnych agentúr, úradov a súkromných organizácií so zámerom prinášania informácií širokej verejnosti. Majú prístup k vládnym dokumentom, okrem tých, čo podliehajú štátnemu tajomstvu a právo na kontrolu pravdivosti informácií, ktoré získali.⁸⁸

V roku 2016 bol prijatý nový trestný zákonník, ktorý definuje ohováranie a urážku na cti spolu s ich následkami za previnenie sa. Okrem iného je v ňom stanovené, že úmyselne nemôžu byť šírené nepravdivé informácie. Za ohováranie bola stanovená informácia, o ktorej sa vie, že je nepravdivá a spôsobuje poškodenie cti a povesti dotýčnej osoby. Pri odsúdení za urážku na cti sa môže trest podľa zákonníka vyšplhať až na 2 roky vo väzbe. Za urážku sa pokladá ohrozenie cti inej osoby hanlivým spôsobom. Pri usvedčení nehrozí odňatie slobody, ale vysoká pokuta či takmer 200 hodín nútených verejných prác. Tieto ustanovenia trestného zákonníka sú v krajine pravidelne využívané na zabráňovanie slobody tlače a zverejňovania informáciách o korupcii. V dôsledku týchto skutočností novinári Kazachstanu nepublikujú o prípadoch korupcie, lebo sa obávajú následkov, ktoré ich čakajú. V roku 2016 sa vyskytlo až 39 prípadov, kedy boli osoby obvinené za očierňovanie mena.⁸⁹ Niekoľko rokov predtým, konkrétne v roku 2013, došlo k zakázaniu hlavných národných novín, ktoré mali opozičný charakter.⁹⁰

V roku 2014 bol vládou krajiny zavedený proces, na základe ktorého musia médiá predložiť obsah svojej publikácie na schválenie predtým, než bude odvysielaný alebo publikovaný. Subjekty, ktoré porušia pravidlá tohto procesu budú čeliť pozastaveniu svojej

⁸⁷ Ústava Kazašskej republiky z roku 1995 so zmenami a doplneniami z roku 2017

⁸⁸ OECD. 2017. *OECD Integrity Scan of Kazakhstan: Preventing Corruption for a Competitive Economy*. Paríž: OECD Publishing, 2017. s. 287-290.

⁸⁹ Ibid., s. 287-290.

⁹⁰ Freedom House. 2015. *Nations in Transit 2014: Democratization from Central Europe to Eurasia*. Spojené štáty americké: Rowman & Littlefield, 2015. s. 297.

činnosti. Všetky uvedené opatrenia a ustanovenia, ktoré sú využívané proti realizácii nezávislých médií spôsobujú, že nie len štát využíva cenzúru, ale novinári cenzurujú aj seba samých, aby sa vyhli obávaným následkom.

Svoje obavy k situácii v Kazachstane vyjadril v roku 2016 aj Európsky parlament a OBSE v súvislosti s obmedzovaním slobody prejavu, vytváraním neprimeraného tlaku na nezávislé médiá, ich zatváraním či zadržiavaním, vyšetrovaním a väznením novinárov.⁹¹

Čo sa týka svetových indexov, ktoré skúmajú a porovnávajú rôzne aspekty úrovne médií v krajinách, Kazachstan sa neumiestňuje na popredných priečkach. Index udržateľnosti médií hodnotí slobodu prejavu, profesionalitu novinárov, pluralitu zdrojov správ, úroveň podporných inštitúcií a manažment médií. Na základe týchto faktorov získal Kazachstan v roku 2018 skóre 1,54⁹²; čím sa radí medzi krajiny s neudržateľným, zmiešaným systémom. Znamená to, že stanovené ciele plní na minimálnej úrovni, pričom právny systém a vláda predstavujú prekážku v slobodnom fungovaní médií. Výsledky pozorovateľov poukázali na limitovanie novinárov vo vyjadrovaní sa k odborným témam. Tradičné médiá, ako je tlač a vysielanie, čelia finančným tlakom, kvôli rýchlemu vývoju sociálnych sietí, internetového prístupu a činnosti influencerov. Práve na nich sa v súčasnosti obracajú inzerenti na úkor tradičných médií. Bolo zdôraznené, že činnosť všetkých užívateľov internetu je stále monitorovaná a kontrolovaná, prístup je dokonca často vládou blokový. V dôsledku toho občania využívajú súkromné virtuálne siete, aby sa vyhli pozornosti úradov. Pozitívnym zistením bola veľká miera digitalizácie, ktorá prebehla vo verejnej správe, zdravotníctve a školstve. Sloboda prejavu sa v indexe v roku 2018 neposunula na vyššiu úroveň, ale boli prijaté určité zmeny zákona o masmédiách. Kladnou zmenou bolo poskytnutie väčšej slobody novinárom v oblasti fotografovania a natáčania videí na verejnosti, možnosti fotografovania ľudí na verejných priestranstvách bez ich súhlasu a zrušenie trestov zastavenia činnosti pri drobných technických priestupkoch.⁹³

Ďalším indexom je Svetový index slobody tlače, v ktorom sa aktuálne v tomto roku Kazachstan nachádza na 157. priečke spomedzi všetkých 180 hodnotených krajín. Pod ním

⁹¹ OECD. 2017. *OECD Integrity Scan of Kazakhstan: Preventing Corruption for a Competitive Economy*. Paríž: OECD Publishing, 2017. s. 287-290.

⁹² Najvyššie skóre, ktoré môže krajina získať je štyri a znamená to, že má udržateľný systém médií.

⁹³ MEDVEDNIKOVA, D. 2019. *Media Sustainability Index 2019: Kazakhstan*. [online]. 2019 [Citované 12.05.2020]. Dostupné na internete: <https://www.irex.org/sites/default/files/pdf/media-sustainability-index-europe-eurasia-2019-kazakhstan.pdf>

sa v rebríčku nachádzajú už len krajiny s najhorším skóre, pričom na poslednej priečke je umiestnená Severná Kórea.⁹⁴

Znepokojenie medzi medzinárodnými organizáciami pre slobodu tlače bolo pozdvižené nedávno, v roku 2018, po zrušení činnosti jednej z najobľúbenejších spravodajských stránok, Ratel.kz. Vyjadrili svoje obavy, že rastúce nevhodné až nelegálne kroky vykonané orgánmi súdnej moci proti Ratel.kz a ďalším médiám, ako aj napr. kazašskému Forbesu, ktorého kancelária bola v tom období tiež napadnutá, značí, že súdny systém zneužíva svoju moc na utíšenie kritiky, ktorá je nevyhnutná pre demokraciu v krajine. Stíhanie spomenutých médií prebehlo na základe ustanovenia trestného zákonníka, ktorý hovorí o zákaze úmyselného šírenia nepravdivých informácií. Organizácia dozerajúca na dodržiavanie ľudských práv vyzvala predstaviteľov Kazachstanu, aby prestali využívať zákony a články ohľadom urážky na cti nautláčanie novinárov, ktorí si len plnia svoju prácu.⁹⁵

Určitý prelom v slobodnom vyjadrovaní predstavovali prezidentské voľby minulého roku, počas ktorých občania konali protesty, zlepšila sa aj kvalita internetových správ a zdvihla sa ich čitateľnosť.⁹⁶ Vláda urobila tiež menšie ústupky, aby jej rétorika o reformách bola dôveryhodnejšia. Avšak na druhej strane štát neustále využíva svoje metódy obmedzovania a ustavične zvyšuje dohľad nad internetom. Môžeme povedať, že cenzúra v Kazachstane a utláčanie médií nie je zatiaľ na ústupe.

3.4 Ekonomický vývoj ako výsledok režimu

Kazachstan je výnimočný v tom, že na rozdiel od ostatných krajín s podobnými režimami, ktoré sa nachádzajú v jeho bezprostrednej blízkosti, dnes už bývalý prezident, Nursultan Nazarbajev, za jeho dlhé roky vlády prišiel na to, ako zabezpečiť prevažnej časti obyvateľov fundamentálne potreby. Podarilo sa mu navzdory problémom, ktoré krajinu sprevádzali, rozšíriť povedomie o prichádzajúcich lepších časoch. Ukázal, že nastolený

⁹⁴ Index details: Data of press freedom renking 2020. 2020. [online]. [Citované 12.05.2020]. Dostupné na internete: https://rsf.org/en/ranking_table

⁹⁵ RFE/RL's Kazakhservice. 2018. *Kazakhstan Shuts Down Independent News Site*. [online]. 28.05.2018 [Citované 10.05.2020]. Dostupné na internete: <https://www.rferl.org/a/kazakhstan-shuts-down-independent-news-site-ratel/29254964.html>

⁹⁶ RSF. Legacy of censorship. [online]. [Citované 12.05.2020]. Dostupné na internete: <https://rsf.org/en/kazakhstan>

režim, nie je brzdou hospodárskej prosperity a štát môže napredovať bez neustálej hrozby hospodárskych prepádov ako sa to predpokladá v krajinách podobných Kazachstanu.

Kazašská republika je najväčšou vnútrozemskou krajinou na svete. Počet obyvateľov presahuje hranicu 18 miliónov. Na jej území existuje viac ako 5 000 ložísk nerastných surovín a krajina disponuje významnými zdrojmi ropy, a zemného plynu. Kazachstan je na deviatom mieste v dokázaných svetových zásobách ropy. Podľa britských odborníkov ho možno zaradiť na tretie miesto z 25 najdynamickejších ekonomík prvej dekády 21. storočia. Krajina je považovaná za lídra v Strednej Ázii a významne prispieva k stabilite v regióne.⁹⁷

Celkovo je v Kazachstane 17 administratívnych oblastí. 14 z nich predstavuje regióny a tri sú mestá národného významu, Almaty, Nursultan, a pred dvomi rokmi k nim pribudlo aj mesto Šymkent. Kazachstan má veľmi výhodnú geografickú polohu, z čoho vyplýva jeho dôležitá úloha dopravného uzla. Kazachstan strategicky spája veľké, rýchlorastúce trhy Čínskej ľudovej republiky (ďalej len „Číny“) a južnej Ázie, Ruskej federácie (ďalej len „Ruska“), a západnej Európy cestami, železnicami a prístavom v Kaspickom mori. Hospodárstvo krajiny je do istej miery závislé na veľkých zásobách nerastných a energetických surovín, ktoré sa na jeho území vyskytujú. V posledných rokoch sa síce krajina usiluje o obmedzenie svojej odkázanosti od energetických surovín, no dominujúcim sektorom, ktorý poháňa ekonomický rast je aj naďalej ťažobný priemysel. Kazachstan predstavuje významného exportéra energetických zdrojov a jeho exporty smerujú najmä do európskych krajín alebo susedných štátov, Ruska či Číny.

Zo všetkých stredoázijských krajín, ktoré boli v minulosti súčasťou Sovietskeho zväzu je Kazašská republika považovaná za najvyspelejšiu. V roku 2015 spolu s ďalšími krajinami položila základy Eurázijskej ekonomickej únie (ďalej len „EEÚ“) a jej zahraničná spolupráca je zameraná najmä na členské štáty únie, obzvlášť na Rusko. Cieľom EEÚ je vytvorenie jednotného trhu s energetickými surovinami v rámci členských krajín. V tom istom roku, ako bola vytvorená EEÚ sa Kazachstan stal členom Svetovej obchodnej organizácie.

V súčasnej dobe Kazachstan realizuje rozsiahly projekt s názvom „Nová hodvábna cesta“, ktorá je zameraná na oživenie historickej úlohy krajiny ako hlavného mosta medzi dvoma kontinentmi. Cieľom Kazachstanu je stať sa jednou z 30-tich najrozvinutejších hospodárstiev v celosvetovom meradle do konca prvej polovice 21. storočia. Krajina

⁹⁷ Akorda. *The Republic of Kazakhstan*. [online]. [Citované 07.03.2020].
Dostupné na internete: https://www.akorda.kz/en/republic_of_kazakhstan/kazakhstan

prijala plán na budovanie lepšej infraštruktúry pod názvom „Nurly Žol“, ktorý má spojiť tranzitné trasy v rôznych regiónoch Kazachstanu a zlepšiť logistickú, sociálnu, a priemyselnú infraštruktúru. Zároveň sa uskutočňuje rozsiahly program sociálnej modernizácie v krajine v podobe výstavby nových škôl, odborných škôl a univerzít, moderných lekárskeho kliník, a zlepšení systému sociálnej podpory.

Pred niekoľkými rokmi začala v Kazachstane v poradí už tretia etapa modernizácie a primárnym úsilím krajiny je do konca prvej štvrtiny tohto storočia zabezpečiť obnovenie ekonomiky na takej úrovni, ktorá by zaistila občanom životnú úroveň, akú majú obyvatelia najrozvinutejších štátov sveta.⁹⁸

V roku 2015 bol Nazarbayevom prijatý program s názvom „100 konkrétnych krokov“, ktorý bol primárne orientovaný na zreformovanie piatich inštitucionálnych oblastí. Program bol založený na piatich pilieroch, ktoré pozostávali zo zabezpečenia nezávislosti zákonodarného útvaru, z napredovania ekonomiky a priemyselnosti krajiny, modernizácie sústavy verejných orgánov, vytvorenia jednoty a identity národa a v neposlednom rade budovania zodpovedného štátu.⁹⁹

Kazachstanu sa podarilo za menej ako dve desaťročia pretransformovať z krajiny s nižším stredným príjmom na krajinu s vyšším stredným príjmom¹⁰⁰. Celkové HDP krajiny v bežných cenách je 181,2 mld. USD a HDP p.c. v bežných cenách za rok 2018 predstavuje 9 966 USD. Od roku 2002 HDP p.c. vzrástol až šesťnásobne a chudoba obyvateľstva prudko poklesla.¹⁰¹

Po prvej dekáde 21. storočia bola zaznamenaná klesajúca tendencia rastu HDP a súčasné tempo rastu v Kazachstane je 4,1%¹⁰². Najdôležitejším sektorom hospodárstva sú služby, ktoré tvoria podiel na tvorbe HDP 55,5%, za nimi nasleduje priemysel s podielom

⁹⁸ Galoci, J. 2018. *Ekonomická informácia o teritóriu- Kazašská republika*. [online]. 04.09.2018 [Citované 10.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www.mzv.sk/documents/10182/620840/Kazachstan++ekonomick%C3%A9+inform%C3%A1cie+o+terit%C3%B3riu+2018/c4473ffc-620d-4d74-a7ef-6bddaf6791df?version=1.13&previewFileIndex=>

⁹⁹ Consulate General of the Republic of Kazakhstan in Sydney. 2017. *The 100 concrete steps set out by President Nursultan Nazarbayev to implement the five institutional reforms (20 May 2015)*. [online]. 12.04.2017 [Citované 10.03.2020]. Dostupné na internete: <http://mfa.gov.kz/en/sydney/content-view/100-konkretnyh-sagov-sovremennoe-gosudarstvo-dla-vseh>

¹⁰⁰ Svetová banka v súčasnosti rozdeľuje krajiny podľa príjmov do štyroch skupín, a to na krajiny s nízkymi príjmami, krajiny v nižších stredných príjmami, ďalej krajiny s vyššími strednými príjmami a krajiny s vysokými príjmami

¹⁰¹ The World Bank. The World Bank in Kazakhstan. [online]. [Citované 10.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www.worldbank.org/en/country/kazakhstan/overview>

¹⁰² The World Bank. 2019. *GDP growth (annual %)*. [online databáza]. 2019. [Citované 10.03.2020]. Dostupné na internete: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>

33,5% a najmenej tvorí poľnohospodársky sektor s 4,4%.¹⁰³ Veľký význam pre ekonomiku má ťažobný priemysel.

Pri pohľade na rozdelenie zamestnanosti podľa sektorov hospodárstva, môžeme povedať, že je odrazom členenia na základe podielu na tvorbe HDP. Služby predstavujú až 64 %, priemysel je hneď za ním s približne 21 % a posledným je poľnohospodárstvo, ktoré generuje bezmála 15% pracovných pozícií.¹⁰⁴ Na základe týchto a predchádzajúcich údajov o podiele sektorov na vytváraní celkového HDP v krajine môžeme zhodnotiť, že aj keď má poľnohospodárstvo veľmi nízky podiel na tvorbe HDP, tak v rámci tvorby pracovných miest je veľmi dôležitým sektorom.

Už na začiatku tohto tisícročia registroval Kazachstan desaťnásobný nárast exportnej výkonnosti. V posledných rokoch môžeme pozorovať ešte väčší nárast exportu, čoho je aj výsledkom kladná obchodná bilancia krajiny. Hlavnými obchodnými partnermi krajiny sú Rusko, Čína, európske krajiny a štáty SNŠ.

Investície do Kazachstanu prichádzajú najmä z Holandska, USA, Francúzska a susednej Číny, pričom najatraktívnejším sektorom pre zahraničné investície je ťažba nerastných surovín. Kazachstan využíva rôzne nástroje na podporu prílevu investícií do krajiny v podobe daňových úľav alebo odpustení ciel pri dovoze konkrétnych statkov.

Jednotlivé oblasti krajiny majú rôzny stupeň priemyselného rozvoja. Atyrauská oblasť disponuje vedúcou úlohou v tomto odvetví. Za najsilnejšiu spoločnosť v realizácii ťažby ropy a zemného plynu sa pokladá štátny podnik s názvom KazMunajGas a medzi najdôležitejšie miesta ropnej exploatácie v krajine patrí Tengiz, Kašagan a Karačaganak. Kazachstan sa tiež môže pýšiť ôsmym miestom v globálnych rezervách železnej rudy. Krajina drží svetové prvenstvo v produkcii uránu, ale napriek tomu nemá žiadne svoje závody na výrobu jadrovej energie.

Čo sa týka ekonomickej slobody, tak podľa indexu, ktorý túto problematiku hodnotí, Kazachstan zaostáva za krajinami, ktoré sa umiestňujú na popredných priečkach, ale v regióne a členských štátoch SNŠ nemá žiadna krajina lepšie výsledky. V Kazachstane prebieha už druhá etapa privatizácie štátnych podnikov, čo predstavuje významný krok v transformácii krajiny.

¹⁰³ Plecher, H. 2020. *Share of economic sectors in the GDP in Kazakhstan 2018*. [online]. 08.01.2020 [Citované 10.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www.statista.com/statistics/436156/share-of-economic-sectors-in-the-gdp-in-kazakhstan/>

¹⁰⁴ Plecher, H. 2020. *Employment by economic sector in Kazakhstan 2019*. [online]. 29.01.2020 [Citované 10.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www.statista.com/statistics/436296/employment-by-economic-sector-in-kazakhstan/>

Nazarbajev nedávno pristúpil k legislatívnym krokom, ktorých zámerom bolo, okrem iného, do istej miery obmedziť štátny dohľad nad subjektmi podnikania. V roku 2017 sa konala medzinárodná expozícia s názvom EXPO Astana 2017, ktorá bola zameraná na veľmi súčasnú tému, a to obnoviteľných energetických zdrojov.¹⁰⁵

3.5 Súčasná situácia

Obdobie, na ktoré bol v prezidentských voľbách v roku 2015 Nursultan Nazarbajev zvolený sa malo skončiť až tohto roku. Minulý rok v marci nečakane však ohlásil svoje odstúpenie z pozície prezidenta. Bol prvý v Strednej Ázii, spomedzi krajín bývalého sovietskeho priestoru, ktorý tak učinil dobrovoľne. Po takmer 30 rokoch Nazarbajevovej vlády v Kazachstane došlo k zmene.

Jeho rozhodnutie prišlo v období, keď krajina nezažívala svoje najlepšie časy, čo sa týka rozkvetu hospodárstva, v dôsledku prepadu ceny ropy a medzi obyvateľmi gradovali nálady nespokojnosti. Svoje rozhodnutie potvrdil podpísaním dekrétu, ktorým oficiálne rezignoval z postu prezidenta. Jeho odchod z prezidentského kresla nie je však úplným odchodom z politickej scény. Bol mu ponechaný titul vodca národa, predsednícky post v bezpečnostnej rade krajiny, zostal členom ústavnej rady a predsedom strany Nur Otan. Zároveň mu boli ponechané všetky výsady a imunity, ktoré sú uvedené v Zákone o prvom prezidentovi Kazachstanu.

Jeho nástupcom do termínu ďalších prezidentských volieb sa stal Kassym-Jomart Tokayev. Predtým pôsobil ako predseda Senátu a bol dlhoročným podporovateľom bývalého prezidenta. Jeho nástupníctvo bolo podložené ústavou, ale je viac než pravdepodobné, že si ho Nazarbajev vopred vybral za svojho nástupcu. Krátko po odstúpení Nazarbajeva dal Tokayev na jeho počesť premenovať hlavné mesto Astana na Nur-Sultan.

Nazarbajevova najstaršia dcéra, Dariga Nazarbajeva, bola zákonodarným orgánom zvolená na Tokayevovo miesto a stala sa tak predsedníčkou Senátu. Znamenalo to pre ňu posunutie do potenciálnej línie nástupníctva, keďže by to mala byť druhý najdôležitejší

¹⁰⁵ Galoci, J. 2018. Ekonomická informácia o teritóriu- Kazašská republika. [online]. 04.09.2018 [Citované 10.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www.mzv.sk/documents/10182/620840/Kazachstan++ekonomické+informácie+o+teritóriu+2018/c4473ffc-620d-4d74-a7ef-6bddaf6791df?version=1.13&previewFileIndex=>

post v krajine po prezidentovi. Vo funkcii však dlho nezotrvala a ešte minulý rok z nej odstúpila.¹⁰⁶

S Nazarbajevovým odchodom vznikli úvahy o tom či bude zmena viesť k vyššiemu stupňu demokratizácie krajiny a prinesie reálne reformy v politickom systéme. Analytici tvrdia, že sa na tento krok pripravoval už dlhé roky a pozoroval situáciu v susedných krajinách, aby Kazachstan dobre pripravil na novú éru svojho nástupcu.

Prezidentské voľby sa konali v rovnakom roku o niekoľko mesiacov neskôr. Boli sprevádzané protestmi občanov, ktorí volali po férových a slobodných voľbách, bez štátnych zásahov. Pri protestoch boli políciou zadržané stovky ľudí. Najviac hlasov získal Tokayev- 70,96 % a najúspešnejší protikandidát, ktorý bol z opozície, len 16,23 %.¹⁰⁷ Nový prezident reagoval na protesty celkom pokojne, snažil sa navodiť pocit, že prichádza nová éra nezávislého Kazachstanu a označil ich za slobodnú voľbu občanov vyjsť do ulíc. Výraznú zmenu v týchto voľbách predstavovali väčšie možnosti pre občanov ako v predchádzajúcich rokoch. Mohli si vyberať až zo siedmich kandidátov, pričom jeden z nich, Amirzhan Kosanov, sa aj hlásil k opozícii. Takáto situácia nastala prvýkrát od volieb v roku 2005. V súvislosti s vierou občanov v zmenu a volaním po demokracii vzniklo aj hnutie s názvom „Zobud' sa“, ktoré presadzuje demokratické reformy.¹⁰⁸

Zatiaľ to však vyzerá, že veľký zvrat v systéme Kazachstanu nie je v dosahu. Tokayev prijal na jeseň 2019 zmeny v spravovaní politik, ktorými udelil bývalému prezidentovi moc ovplyvňovať kľúčové oblasti vlády. Nazarbajev, ako predseda bezpečnostnej rady, získal pozíciu poradcu pre kľúčové vládne funkcie. Menovanie väčšiny ministrov podlieha dohode s ním a jeho súhlas je dôležitý aj pre orgány, ktoré pôsobia pod správou prezidenta.¹⁰⁹

Bývalý prezident neprestal zastupovať krajinu navonok vo vzťahu k druhým štátom, čo môže navodzovať dojem, že má Kazachstan dvoch prezidentov. Keď sa pozrieme na posty a práva, ktorému mu aj po rezignácii zostali môžeme povedať, že

¹⁰⁶ URANKYZY, Aruuke. 2019. *Kazakhstan's leader steps down, or is it a step up?* [online]. 21.03.2019 [Citované 15.05.2020]. Dostupné na internete: <https://www.trtworld.com/opinion/kazakhstan-s-leader-steps-down-or-is-it-a-step-up-25158>

¹⁰⁷ ZHUSSUPOVA, D. 2019. *Kassym-Jomart Tokayev elected Kazakhstan's president with 70,96 percent of the vote.* [online]. 11.06.2019 [Citované 15.05.2020]. Dostupné na internete: <https://astanatimes.com/2019/06/kassym-jomart-tokayev-elected-kazakhstans-president-with-70-96-percent-of-the-vote/>

¹⁰⁸ LILLIS, J. 2019. *Nazarbayev ally wins big in Kazakhstan election after hundreds arrested.* [online]. 10.06.2019 [Citované 15.05.2020]. Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com/world/2019/jun/09/hundreds-arrested-as-kazakhs-protest-against-rigged-election>

¹⁰⁹ PUTZ, C. 2019. *Kazakhstan Remains Nazarbayev's State.* [online]. 29.10.2019 [Citované 15.05.2020]. Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2019/10/kazakhstan-remains-nazarbayevs-state/>

zotrval na čele štátu, len ho riadi z bočnej pozície. Je otázne, akým smerom sa bude ďalej uberať vývoj krajiny.

Záver

Význam politického systému pre spoločnosť spočíva v jeho úlohe udržiavať stabilitu a integritu. Kazachstan po osamostatnení v roku 1991 stál pred úlohou formovania nového nezávislého štátu a s ním aj politického systému. Tejto misie sa ujal prvý prezident Kazachstanu, Nursultan Nazarbajev. Vládal v krajine takmer 30 rokov, počas ktorých sústredil moc štátu len vo svojich rukách. Robil tak prostredníctvom referend, zákonov a zmien ústavy, ktorými si predlžoval svoje obdobie vlády a rozširoval právomoci. Vytlačal z politickej scény opozíciu, skutočná opozícia v Kazachstane takmer neexistovala a počas celých rokov sa v politike objavovali len nevýrazné pro-prezidentské politické strany. V krajine už dlhé roky dominuje jedna politická strana. Je ňou prezidentova strana, Nur Otan, ktorá už niekoľko rokov zaberá väčšinu miest v dolnej komore parlamentu.

V Kazachstane nemožno hovoriť ani o slobode nezávislých médií. Ako sme mali možnosť vidieť, urážka na cti a ohováranie je trestné, pričom články trestného zákonníka, v ktorých sa o nich pojednáva, sú zneužívané na stíhanie publikovania korupčných prípadov. Zastráňovanie a stíhanie novinárov spôsobuje, že cenzurujú seba samých a obávajú sa kriticky vyjadrovať, kvôli možným následkom.

Prezident prostredníctvom svojich rozsiahlych právomocí ovládal všetky tri základné zložky systému. Miera zapojenia parlamentu do procesov systému bola ešte do nedávna veľmi nízka. Prostredníctvom posledných zmien, ktoré boli prijaté, sme mohli pozorovať posilnenie jeho postavenia a narastanie právomocí. Vláda tiež získala týmito zmenami väčšiu samostatnosť.

Skúmaním faktorov, ktoré sme označili ako prekážky hlbšieho politického rozvoja a jeho smerovania k demokratickým štandardom sme zistili, že za tvrdej vlády Nazarbajeva nebola možná transformácia systému. Všetky zložky v štáte mu boli podriadené a svojimi nástrojmi ovládal celú kazašskú spoločnosť. Voľby boli štátom ovplyvňované a všetko fungovalo tak, ako on chcel, pričom z jeho moci ťažili najmä jemu blízki ľudia.

Ekonomický rozvoj, ktorý krajine zabezpečil Nazarbajev je nesporný a aj vďaka nemu si získal dôveru mnohých občanov.

Kazachstan sa neradí medzi krajiny s demokratickým systémom a v najbližšej dobe asi ani nebude, ale každá zmena vyžaduje čas a ďalšie reformy systému by mohli viesť k postupnej demokratizácii. Minuloročné odstúpenie Nazarbajeva, by mohlo predstavovať

otvorenie dverí do novej éry Kazachstanu, no zatiaľ to tak nevyzerá a naďalej ovplyvňuje politický systém, len teraz z vedľajšej pozície.

Zoznam použitej literatúry

Knihy:

- [1] CHEESEMAN, Nicholas- KLAAS, Brian. 2018. *How to Rig an Election*. Veľká Británia: TJ International Ltd, 2018. 304 s. ISBN 978-0-300-20443-8
- [2] DAHL, Robert A. 1995. *Demokracie a její kritici*. Praha: Victoria Publishing, 1995. 349 s. ISBN 80-85605-81-3
- [3] DUVERGER, Maurice: *A New Political System Model: Semi-Presidential*, 1992, s. 142. Citované podľa: HLOUŠEK, V.: *Politické systémy*, 2018, s. 96
- [4] Freedom House. 2015. *Nations in Transit 2014: Democratization from Central Europe to Eurasia*. Spojené štáty americké: Rowman & Littlefield, 2015. 686 s. ISBN 978-1-4422-4231-9
- [5] HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír – ŠEDO, J. 2018. *Politické systémy*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal Publishing, 2018. 292 s. ISBN 978-80-7485-150-6
- [6] Kolektív autorov. 2003. *Politológia*. Nitra: ENIGMA, 2003. 269 s. ISBN 80-89132-03-0
- [7] LIĐÁK, Ján – KOGANOVÁ, Viera. 2004. *Politológia*. 2. vyd. Bratislava: SOFA, 2004. 220 s. ISBN 80-89033-38-5
- [8] LIĐÁK, Ján et al. 2010. *Politické systémy: (vývoj – stav – kontexty)*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2010. 261 s. ISBN 978-80-225-3077-4
- [9] OECD. 2017. *OECD Integrity Scan of Kazakhstan: Preventing Corruption for a Competitive Economy*. Paríž: OECD Publishing, 2017. 312 s. ISBN 978-92-64-27288-0
- [10] SVENSSON, Pelle: *Teorie demokracie*, 1993, s. 16. Citované podľa: LIĐÁK, J. – KOGANOVÁ, V.: *Politológia*, 2004, s. 76

Články:

- [11] HÁLEK, J. 1993. *Kazachstán: Atlas ekonoma*. In: *Ekonom*, 1993, roč. 37, č. 49, s. 66-65.
- [12] PRESSBURG, Adrian Peter 2007. *Kazachstan nechce byť len „-stanom“*. In: *Trend: týždenník o ekonomike a podnikaní*, 2007, č. 33, s. 20-21. ISSN 1335-0684

Internetové zdroje:

- [13] ABDURASULOV, Abdujalil. 2017. *Kazakhstan constitution: Will changes bring democracy?* [online]. 06.03.2017 [Citované 06.05.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.bbc.com/news/world-asia-39177708>>
- [14] ABISHEVA, Maria – SHAIMERGENOV, Timur. [s.a.]. *The 2007 Parliamentary Elections in Kazakhstan: Results and Prospects*. [online]. [s.a.] [Citované 10.05.2020]. Dostupné na internete: <https://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_id_93.pdf>
- [15] AFP. 2019. *Nursultan Nazarbayev: Kazakhstan's authoritarian modernizer*. [online]. 19.03.2019 [Citované 18.03.2020]. Dostupné na internete: <<https://today.rtl.lu/news/world/a/1322526.html>>
- [16] Akorda. *The Republic of Kazakhstan*. [online]. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www.akorda.kz/en/republic_of_kazakhstan/kazakhstan>
- [17] BARNES, Hugh. 2007. *Kazakhstan's feuding first family*. [online]. 05.07.2007 [Citované 02.05.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.newstatesman.com/politics/2007/07/kazakhstan-aliyev-president>>
- [18] BEEHNER, Lionel. 2005. *Kazakhstan's Presidential Elections*. [online]. 02.12.2005 [Citované 24.05.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.cfr.org/backgrounder/kazakhstans-presidential-elections>>
- [19] BERGNER, Jeffrey T. 2008. *Country Reports on Human Rights Practices for 2008: Vols. I and II: Joint Committee Print, U. S. House of Representatives and U. S. Senate*. [online]. [S.l.]: DIANE Publishing, 2008. [Citované 30.04.2020] Dostupné na internete: <https://books.google.sk/books?id=NqIkQz68_fgC&pg=PA2345&lpg=PA2345&dq=Altynbeka+Sarsenbaiuly+death&source=bl&ots=_uKkgISbBm&sig=ACfU3U0GnUvfE7pV4_EsJSqAdNa--nITZQ&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwiClaKU97zpAhWQMewKHUIqBvEQ6AEwD3oECBMQAQ#v=onepage&q=Altynbek-a%20Sarsenbaiuly%20death&f=false>
- [20] BOWYER, Anthony Clive 2008. *Parliament and Political Parties in Kazakhstan*. [online] Spojené štáty americké: Central Asia- Caucasus Institute & Silk Road Studies Programm, 2008. [Citované 02.05.2020] Dostupné na internete: <https://www.silkroadstudies.org/resources/pdf/SilkRoadPapers/2008_05_SRP_Bowyer_Parliament-Kazakhstan.pdf. > 71 s. ISBN 978-91-85937-27-1
- [21] CARNEGIE. 2012. *Background on Nur Otan Party*. [online]. 05.04.2012 [Citované 15.05.2020]. Dostupné na internete: <<https://carnegieendowment.org/2012/04/05/background-on-nur-otan-party-pub-47756>>

- [22] Consulate General of the Republic of Kazakhstan in Sydney. 2017. *The 100 concrete steps set out by President Nursultan Nazarbayev to implement the five institutional reforms (20 May 2015)*. [online]. 12.04.2017 [Citované 10.03.2020]. Dostupné na internete: <<http://mfa.gov.kz/en/sydney/content-view/100-konkretnyh-sagov-sovremennoe-gosudarstvo-dla-vseh>>
- [23] CSCE PA. 1994. *Report on the elections in Kazakhstan*. [online]. 1994 [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <https://www.oscepa.org/documents/election-observation/election-observation-statements/kazakhstan/statements-13/1422-1994-parliamentary-1/file>
- [24] Electronic government of the Republic of Kazakhstan. 2019. *Constitution of the Republic of Kazakhstan*. [online]. 2019. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <https://egov.kz/cms/en/information/state_agencies/gos_organizatsii>
- [25] Electronic government of the Republic of Kazakhstan. 2020. *Ministries and committees of the Republic of Kazakhstan*. [online]. 2020. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <https://egov.kz/cms/en/information/state_agencies/ministries_committees>
- [26] Electronic government of the Republic of Kazakhstan. 2019. *Legislative power of the Republic of Kazakhstan*. [online]. 2019. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <https://egov.kz/cms/en/information/state_agencies/legislative_authority>
- [27] European Parliament. 2005. *Report concerning the observation mission to the presidential elections in Kazakhstan 2-5 December 2005*. [online]. 2005 [Citované 20.03.2020]. Dostupné na internete: <http://www.epgencms.europarl.europa.eu/cmsdata/upload/c1f28fd4-4502-4489-98d5-da0ca6ba4bdf/Election_report_Kazakhstan_4_December_2005.pdf>
- [28] Galoci, Ján. 2018. *Ekonomická informácia o teritóriu- Kazašská republika*. [online]. 04.09.2018 [Citované 10.03.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.mzv.sk/documents/10182/620840/Kazakhstan++ekonomické+informácie+o+teritóriu+2018/c4473ffc-620d-4d74-a7ef-6bddaf6791df?version=1.13&previewFileIndex=>>>
- [29] Human Rights Watch. *Kazakhstan's Post-Soviet Political Process, 1992-1997*. [online]. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.hrw.org/reports/1999/kazakhstan/Kaz1099b-02.htm>>
- [30] Human Rights Watch. 1999. *Kazakhstan: Freedom of the Media and Political Freedoms in the Prelude to the 1999 Elections*. [online]. 01.10.1999 [Citované

25.03.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.hrw.org/report/1999/10/01/kazakhstan-freedom-media-and-political-freedoms-prelude-1999-elections>>

[31] Index details: Data of press freedom renking 2020. 2020. [online]. [Citované 12.05.2020]. Dostupné na internete: <https://rsf.org/en/ranking_table>

[32] LILLIS, Joanna. 2019. *Nazarbayev ally wins big in Kazakhstan election after hundreds arrested*. [online]. 10.06.2019 [Citované 15.05.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.theguardian.com/world/2019/jun/09/hundreds-arrested-as-kazakhs-protest-against-rigged-election>>

[33] Mazhilis of the Parliament of the Republic of Kazakhstan. *History of Mazhilis*. [online]. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <<http://www.parlam.kz/en/mazhilis/history?id=history>>

[34] MEDVEDNIKOVA, Diana. 2019. *Media Sustainability Index 2019: Kazakhstan*. [online]. 2019 [Citované 12.05.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.irex.org/sites/default/files/pdf/media-sustainability-index-europe-eurasia-2019-kazakhstan.pdf>>

[35] NAROTTUM, Sunil Kumar 2006. *Politics of Nation-Building and State-Formation in Kazakhstan*. In: Pakistan Horizon [online], 2006, roč. 59, č. 2, s. 49-71. [Citované 10.02.2020]. Dostupné na internete: <https://www.jstor.org/stable/41394126?read-now=1&seq=15#page_scan_tab_contents>

[36] New East network. 2014. *Post-Soviet world: what you need to know about Kazakhstan* [online]. 09.06.2014 [Citované 22.02.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.theguardian.com/world/2014/jun/09/-sp-post-soviet-world-need-to-know-kazakhstan>>

[37] OANDA. *Kazakhstan Tenge*. [online]. [Citované 11.03.2020]. Dostupné na internete: <<https://www1.oanda.com/currency/iso-currency-codes/KZT>>

[38] ODR. 2020. *They shot to kill: the massacre of Kazakhstan's striking oil workers, eight years on*. [online]. 13.01.2020 [Citované 30.03.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.opendemocracy.net/en/odr/they-shot-to-kill-the-massacre-of-kazakhstans-striking-oil-workers-eight-years-on/>>

[39] OECD. 2014. *Kazakhstan: Review of the Central Administration*. [online]. [S.l.]: OECD Publishing, 2014. [Citované 01.05.2020] Dostupné na internete: <https://www.oecd-ilibrary.org/governance/kazakhstan-review-of-the-central-administration_9789264224605-en. 380 s. ISBN 978-92-64-22460-5>

- [40] Official Website of the First President of the Republic of Kazakhstan- Elbasy Nursultan Nazarbayev. *Assembly of the People of Kazakhstan*. [online]. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <<https://elbasy.kz/en/assembly-people-kazakhstan>>
- [41] ORAZGALIYEVA, Malika. 2017. *Kazakh President signs amendments to Constitution into law*. [online]. 13.03.2017 [Citované 06.05.2020]. Dostupné na internete: <<https://astanatimes.com/2017/03/kazakh-president-signs-amendments-to-constitution-into-law/>>
- [42] Press service of the Prime Minister of the Republic of Kazakhstan. *About Government*. [online]. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <<https://primeminister.kz/en/government/about>>
- [43] Plecher, H. 2020. *Share of economic sectors in the GDP in Kazakhstan 2018*. [online]. 08.01.2020 [Citované 10.03.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.statista.com/statistics/436156/share-of-economic-sectors-in-the-gdp-in-kazakhstan/>>
- [44] Plecher, H. 2020. *Employment by economic sector in Kazakhstan 2019*. [online]. 29.01.2020 [Citované 10.03.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.statista.com/statistics/436296/employment-by-economic-sector-in-kazakhstan/>>
- [45] PUTZ, Catherine. 2019. *Kazakhstan Remains Nazarbayev's State*. [online]. 29.10.2019 [Citované 15.05.2020]. Dostupné na internete: <<https://thediplomat.com/2019/10/kazakhstan-remains-nazarbayevs-state/>>
- [46] RAHMETOV, Anwar. 2011. *Kazakhstan's Presidential Elections 2011: Nazarbayev Postpones Succession*. [online]. 2011 [Citované 20.03.2020]. Dostupné na internete: https://www.ispionline.it/it/documents/Analysis_51_2011.pdf
- [47] REUTERS. 2012. TABLE- Kazakh parliamentary election final results. [online]. 17.01.2012 [Citované 10.05.2020]. Dostupné na internete: <https://www.reuters.com/article/kazakhstan-election-results-idAFL6E8CH2Z420120117>
- [48] RFE/RL. 2017. *Nazarbayev Signs Kazakh Constitutional Amendments Into Law*. [online]. 10.03.2017 [Citované 04.05.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.rferl.org/a/kazakhstan-nazarbaev-signs-constitutional-amendments/28361743.html>>
- [49] RFE/RL's Kazakhservice. 2018. *Kazakhstan Shuts Down Independent News Site*. [online]. 28.05.2018 [Citované 10.05.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.rferl.org/a/kazakhstan-shuts-down-independent-news-site-ratel/29254964.html>>

- [50] RSF. Legacy of censorship. [online]. [Citované 12.05.2020]. Dostupné na internete: <<https://rsf.org/en/kazakhstan>>
- [51] ROTH, Andrew. 2019. *Kazakhstan president Nazarbayev steps down after 30 years in power*. [online]. 19.03.2019 [Citované 17.03.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.theguardian.com/world/2019/mar/19/kazakhstan-president-nursultan-nazarbayev-steps-down-after-30-years-in-power>>
- [52] ROUDIK, Peter. 2011. *Kazakhstan: Constitutional Amendment and Early Presidential Elections*. [online]. 09.02.2011 [Citované 05.05.2020]. Dostupné na internete: <<http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/kazakhstan-constitutional-amendment-and-early-presidential-elections/>>
- [53] OSCE. 2005. *Presidential Election, 4 December 2005*. [online]. 2005 [Citované 20.03.2020] Dostupné na internete: https://www.osce.org/odihr/elections/kazakhstan/eoms/presidential_2005
- [54] OSCE. 2012. *Republic of Kazakhstan: Early Parliamentary elections 15 January 2012*. [online]. 03.04.2012 [Citované 10.05.2020]. Dostupné na internete: <http://aceproject.org/ero-en/regions/asia/KZ/kazakhstan-final-report-early-parliamentary>
- [55] SARSEMBAYEV, Marat A. 2008. *Parliamentary Reform in the Republic of Kazakhstan*. [online]. 2008 [Citované 03.05.2020]. Dostupné na internete: <<https://ifsh.de/file-CORE/documents/yearbook/english/07/Sarsembayev-en.pdf>>
- [56] SÉNAT. *The Kazakhstan Senate*. [online]. [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <<http://www.senat.fr/senatsdumonde/english/kazakhstan.html>>
- [57] SHEPHERD, Christian. 2019. *Timeline: Nursultan Nazarbayev – three decades of power*. [online]. 19.03.2019 [Citované 07.03.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.ft.com/content/120bfe1a-4a53-11e9-bbc9-6917dce3dc62>>
- [58] SHOLK, Dena. 2015. *Understanding Kazakhstan's Politics*. [online]. 05.05.2015 [Citované 20.03.2020]. Dostupné na internete: <<https://thediplomat.com/2015/05/understanding-kazakhstans-internal-politics/>>
- [59] The Economist Intelligence Unit. 2019. *Democracy Index 2019: A year of democratic setbacks and popular protest*. [online]. 2019 [Citované 14.05.2020]. Dostupné na internete: <<http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy-Index-2019.pdf&mode=wp&campaignid=democracyindex2019>>

[60] The World Bank. The World Bank in Kazakhstan. [online]. [Citované 10.03.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.worldbank.org/en/country/kazakhstan/overview>>

[61] The World Bank. 2019. *GDP growth (annual %)*. [online databáza]. 2019. [Citované 10.03.2020]. Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>>

[62] TURNER, Barry. 2017. *The Stateman's Yearbook 2009: The Politics, Cultures and Economies of the World*. [online]. New York: Palgrave Macmillan, 2017. [Citované 20.03.2020]. Dostupné na internete: <https://books.google.sk/books?id=ipPlDQAAQBAJ&pg=PA733&lpg=PA733&dq=2005+presidential+elections+kazakhstan+turnout&source=bl&ots=IER6Tr4Ddp&sig=ACfU3U3Nuv86_-kj0C39_ebJEjUpitua_A&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwjguMqZ5sPpAhVRNOwKHWcOB9EQ6AEwBHoECAkQAQ#v=onepage&q=2005%20presidential%20elections%20kazakhstan%20turnout&f=false>. 1608 s. ISBN 978-1-349-74027-7

[63] URANKYZY, Aruuke. 2019. *Kazakhstan's leader steps down, or is it a step up?* [online]. 21.03.2019 [Citované 15.05.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.trtworld.com/opinion/kazakhstan-s-leader-steps-down-or-is-it-a-step-up-25158>>

[64] World Economic Forum. *Our Mission*. [online]. [Citované 10.03.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.weforum.org/about/world-economic-forum>>

[65] ZHUSSUPOVA, Dilshat. 2019. *Kassym-Jomart Tokayev elected Kazakhstan's president with 70,96 percent of the vote*. [online]. 11.06.2019 [Citované 15.05.2020]. Dostupné na internete: <<https://astanatimes.com/2019/06/kassym-jomart-tokayev-elected-kazakhstans-president-with-70-96-percent-of-the-vote/>>

Právne normy

[66] Ústavný zákon Kazašskej republiky z 20. júla 2000, č. 83-II o prvom prezidentovi Kazašskej republiky- vodcovi národa (s dodatkami a úpravami zo 14.06.2010)

[67] Ústava Kazašskej republiky z roku 1995 so zmenami a doplneniami z roku 2017